

Wystawa

AMBASADOR RP W JAPONII

Tadeusz Romer

i żydowscy uchodźcy wojenni na Dalekim Wschodzie

Polish Ambassador to Japan Tadeusz Romer and Jewish War Refugees

in the Far East

Lenkijos Respublikos ambasadorius Japonijoje Tadeuzas Romeris ir žydai karo

pabėgėliai Tolimuosiuose Rytuose

Spis treści Index Turinys

- 04 **Tadeusz Romer**
Ambasador RP w Japonii
Tadeusz Romer, Polish Ambassador to Japan
Tadeusz Romer. Lenkijos Respublikos ambasadorius Japonijoje
- 08 **Przybycie do wybrzeży Japonii**
The Arrival of Refugees to Japanese Shores
Pabėgėlių atvykimas į Japoniją
- 12 **Działania polskiej dyplomacji wobec uchodźców**
The Actions of Polish Diplomatic Staff Concerning Refugees
Lenkų diplomatų veiksmai pabėgėlių klausimu
- 18 **Życie codzienne uchodźców. Japonia**
The Everyday Lives of the Refugees in Japan
Kasdienis pabėgėlių gyvenimas Japonijoje
- 22 **Przybycie do Szanghaju i działania polskiej dyplomacji**
The Arrival to Shanghai Port City
Atvykimas į Šanchajų
- 26 **Życie codzienne uchodźców. Szanghaj**
The Everyday Lives of the Refugees in Shanghai
Kasdienis pabėgėlių gyvenimas Šanchajuje
- 30 **Twórczość publicystyczna i literacka uchodźców**
The Journalistic and Literary Works of Refugees
Pabėgėlių žurnalistinė ir literatūrinė kūryba
- 34 **Dzieci**
The Children
Vaikai
- 38 **Organizacje polityczne i społeczne**
Political and Social Organizations
Politinės ir visuomeninės organizacijos

Wystawa
AMBASADOR RP W JAPONII
Tadeusz Romer

i żydowski uchodźcy wojenni na Dalekim Wschodzie

KURATOR / KURATORĖ / CURATOR: Dr Olga Barbasiewicz

FINANSOWANIE / FINANSAVIMAS / FINANCING: Instytut Polski w Wilnie
KWERENDA NAUKOWA / MOKSLINIS TYRIMAS / SCIENTIFIC RESEARCH: Barbara Abraham / Dr Olga Barbasiewicz
ASYSTENT PROJEKTU / PROJEKTO ASISTENTAI / PROJECT ASSISTANTS: Barbara Abraham / Agnieszka Pawnik
PROJEKT GRAFICZNY / DIZAINAS / GRAPHIC DESIGN: Marcin Wąż (www.marcinwaz.pl)
TŁUMACZENIE NA JĘZYK ANGIELSKI / VERTIMAS Į ANGLŲ K. / ENGLISH TRANSLATION: Anna Kostka
TŁUMACZENIE NA JĘZYK JIDYSZ / VERTIMAS Į JIDIŠ K. / YIDISH TRANSLATION: Dr Martyna Steckiewicz
TŁUMACZENIE NA JĘZYK LITEWSKI / VERTIMAS Į LIETUVIŲ K. / LITHUANIAN TRANSLATION: Justyna Seferovic
KOREKTA JĘZYKA POLSKIEGO / LENKŲ K. REDAKTORĖ / POLISH LANGUAGE EDITOR: Dr Dorota Dobrzyńska
AUTOR TREŚCI / TEKSTO AUTORĖ / AUTHOR OF THE TEXT: Dr Olga Barbasiewicz

WSPÓŁPRACA / BENDRADARBIAVIMAS / CO-OPERATION:

Andrzej T. Romer
Teresa Romer
Dr Norbert Świsocki

wiepodległa | POLSKA
STULOCIŲ ODVYKIMANTA
NIEPODLEGLOSI

ORGANIZATORZY / ORGANIZATORIAI / ORGANIZERS:

PARTNERZY / PARTNERIAI / PARTNERS:

人道の港 敦賀ムゼウム

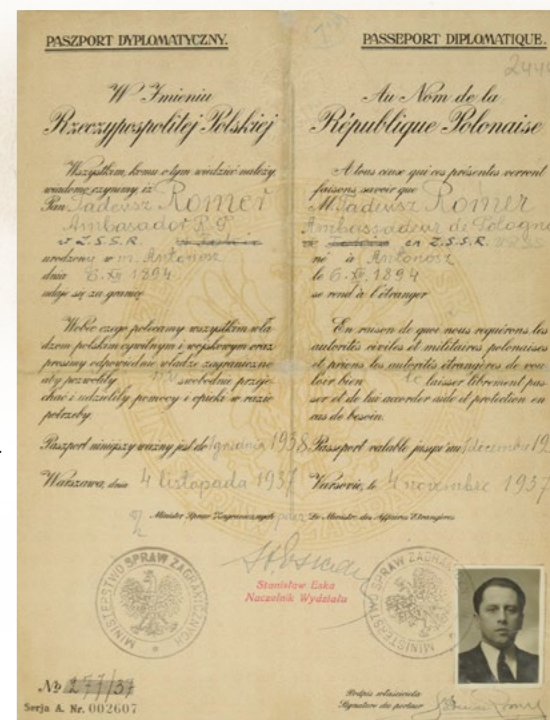

ISBN 978-609-95108-1-1

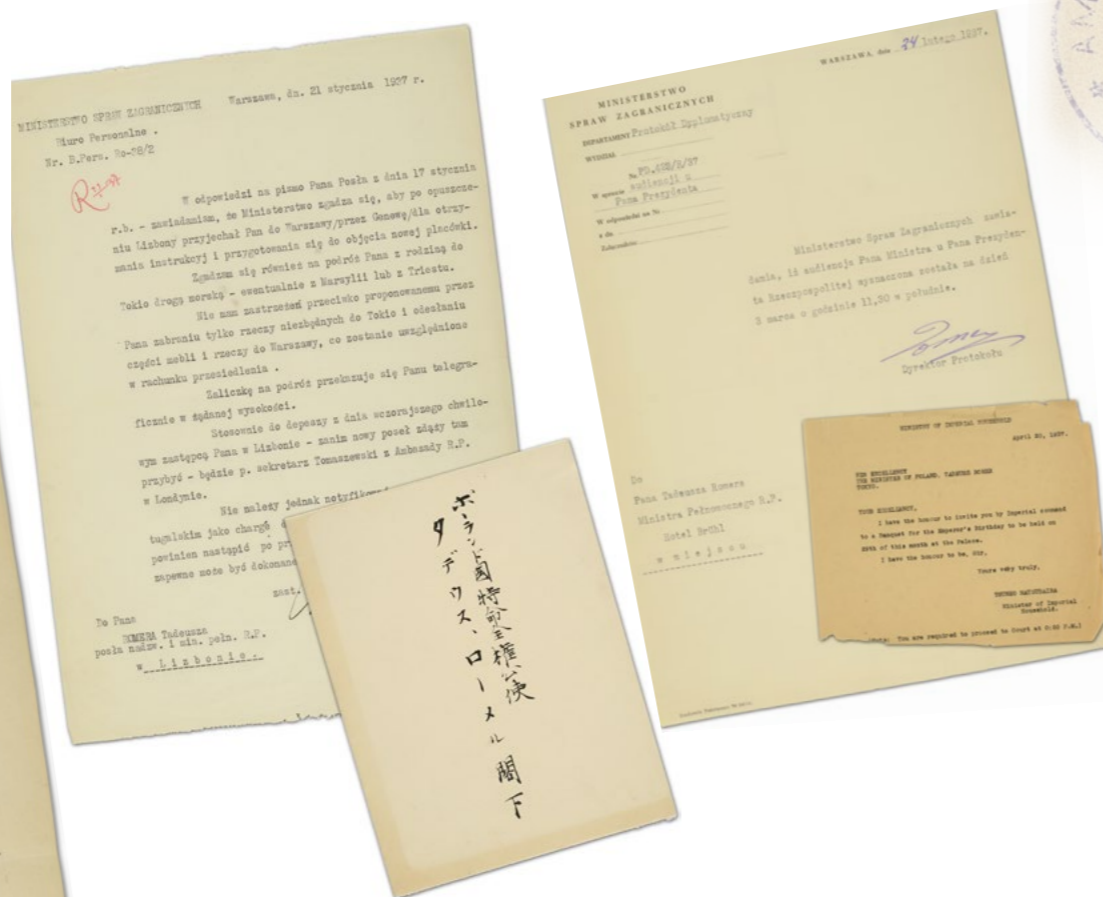

Japonia / Japan / Japonija

Tadeusz Romer Ambasador RP w Japonii

- 🇵🇱 Legitymacja dyplomatyczna.
- 🇬🇧 Diplomatic Identity Card.
- 🇸🇰 Akreditacijos pažymėjimas.

🇬🇧 Tadeusz Romer. Polish Ambassador to Japan

🇸🇰 Tadeusz Romer. Lenkijos Respublikos ambasadorius Japonijoje

Tadeusz Ludwik Romer urodził się 6 grudnia 1894 roku w Antonoszu, znajdującym się w owym czasie w guberni kowieńskiej Cesarstwa Rosyjskiego. Po śmierci rodziców, wraz z rodzeństwem, został oddany pod opiekę Konstantego Przewłockiego i przeniósł się do Krakowa, gdzie ukończył Gimnazjum św. Anny (Gimnazjum Nowodworskiego). W 1913 roku rozpoczął studia prawnicze oraz w zakresie nauk społeczno-politycznych w Lozannie (Szwajcaria). Tuż po zakończeniu studiów, w 1917 roku Tadeusz Romer udał się do Paryża, gdzie został sekretarzem Romana Dmowskiego, prezesa Komitetu Narodowego Polskiego. W 1919 roku sprawował funkcję pierwszego sekretarza Poselstwa Polskiego w Paryżu. Dwa lata później podjął pracę w Ministerstwie Spraw Zagranicznych w Warszawie, gdzie objął stanowisko kierownika Wydziału Zachodniego w departamencie polityczno-ekonomicznym. Od 1928 roku przebywał w Rzymie jako pierwszy radca Poselstwa Polskiego. Po podniesieniu placówki do rangi ambasady, w 1932 roku Tadeusz Romer został mianowany chargé d'affaires ad (per) interim, a po rezygnacji Jerzego Potockiego z funkcji ambasadora został kierownikiem placówki w Rzymie. W 1935 roku został mianowany posłem Rzeczypospolitej Polskiej w Lizbonie.

Podczas pełnienia tej funkcji otrzymał zawiadomienie, że z dniem 1 lutego 1937 roku prezydent Ignacy Mościcki mianował go posłem nadzwyczajnym i ministrem pełnomocnym w Cesarstwie Japonii. 1 października tego samego roku, w związku z podniesieniem poselstwa do rangi ambasady, Tadeusz Romer został pierwszym ambasadorem Rzeczypospolitej w Japonii. Podczas pełnienia tej funkcji polski ambasador utrzymywał bardzo przyjazne relacje z dworem cesarskim. Związki te okazały się niezwykle istotne w czasach wojennej zawieruchy i działań, które na rzecz polskich obywateli przybyłych do Japonii podjął później ambasador Romer. Gdy w 1941 roku podjęto decyzję o likwidacji polskiej placówki w Japonii, Tadeusz Romer wraz z częścią personelu ambasady udał się pod koniec października do Szanghaju, gdzie kontynuował dyplomatyczne działania na rzecz uchodźców. To dzięki jego działalności i wstawiennictwu polscy obywatele byli w stanie uzyskać kolejne wizy do krajów docelowych, jak również korzystać z pomocy finansowej, przekazywanej często za pośrednictwem polskich poselstw, przy współpracy Rządu RP na uchodźstwie. Środki finansowe pochodziły głównie od zagranicznych (przede wszystkim

amerykańskich) organizacji pomocowych dla środowisk żydowskich, jednak bez udziału polskiego rządu, a szczególnie nacisków Tadeusza Romera, dostarczanie pomocy do Szanghaju byłoby niemożliwe, ze względu na toczącą się od grudnia 1941 roku wojnę na Pacyfiku. Tadeusz Romer wyjechał z Szanghaju latem 1942 roku, zostawiając na Dalekim Wschodzie dobrze zorganizowaną społeczność polskich Żydów, której reprezentanci zostali włączeni w nowo powstałą organizację o nazwie Zarząd Główny Związku Polaków w Chinach. Po dotarciu do Lourenço Marques (obecnie Maputo, Mozambik) nadal wspierał polskich Żydów poprzez działania dyplomatyczne. W tym samym roku Tadeusz Romer objął funkcję ambasadora Polski w ZSRR, którą sprawował do wiosny 1943 roku. W kwietniu 1943 roku został pełnomocnikiem rządu RP na Bliskim Wschodzie, aby w lipcu tego samego roku objąć stanowisko Ministra Spraw Zagranicznych w rządzie Stanisława Mikołajczyka w Londynie. Po zakończeniu wojny wyemigrował do Kanady, gdzie pracował na Uniwersytecie McGill. Od 1963 roku aż do śmierci był prezesem Polskiego Instytutu Naukowego w Kanadzie. Zmarł w Montrealu 23 marca 1978 roku.

- 🇵🇱 Pisma z Ministerstwa Spraw Zagranicznych od Prezydenta RP w sprawie mianowania Tadeusza Romera na posła nadzwyczajnego i ministra pełnomocnego w Japonii. Paszport z kolekcji Biblioteki Narodowej w Warszawie.
- 🇬🇧 Letters of the Ministry of Foreign Affairs from the President of the Republic of Poland regarding the appointment of Tadeusz Romer as Extraordinary Envoy and Minister Plenipotentiary to Japan. Passport from Collections of the National Library in Warsaw, Poland.
- 🇸🇰 Lenkijos Respublikos Prezidento pasirašyti dokumentai, kuriuos siuntė Užsienio reikalų ministerija, skiriantys Tadeusą Romerį į nepaprastojo pasiuntinio ir įgaliojoto ministro pareigas. Pasas iš Nacionalinės bibliotekos Varšuvoje kolekcijos.

Tadeusz Ludwik Romer was born on December 6th, 1894 in Antonosz (Antanašė), which at that time, was part of the Russian Empire's Kovno Governorate. After the death of his parents, he and his siblings were taken under the custody of Konstanty Przewłocki and moved to Constantine Przewłocki (where he graduated) from St. Anne's Junior High School (Bartholomeus Nowodworski Junior High School). In 1913, he began studying law and socio-political science in Lausanne (Switzerland). Shortly after completing his studies, Tadeusz Romer travelled to Paris in 1917, where he then became the secretary of Roman Dmowski, the President of the Polish National Committee. In 1919 he held the position of First Secretary of the Polish Legation in Paris. Two years later, he began working for the Ministry of Foreign Affairs in Warsaw, where he was appointed the post of Head of Western Division in the Political and Economic Department. From 1928 onwards, he resided in Rome as the First Counselor of the Polish Legation. After the branch office had been brought up to embassy rank, Tadeusz Romer was appointed Chargés d'affaires ad (per) interim in 1932, and after Jerzy Potocki's resignation from the post (George) of Polish Ambassador to Italy, he became the Head of mission in Rome. In 1935 he was appointed Legate of the Republic of Poland in

Lisbon. While performing this function, he received a notification that on February 1st 1937, President Ignacy Moscicki appointed him Extraordinary Legate and Minister Plenipotentiary to the Imperial Japanese Government. On October 1st that same year, due to the Legation's accession to rank of embassy, Tadeusz Romer became the first Ambassador of the Republic of Poland to Japan. While performing this function, the Polish ambassador maintained very friendly relations with the imperial court. These ties proved extremely important during times of war turmoil and times of action undertaken by Ambassador Romer for the sake of the Polish citizens who came to Japan. When it was decided that the Polish legation to Japan should be shut down in 1941, Tadeusz Romer, along with part of his diplomatic personnel, travelled to Shanghai in late October, where he continued strategic activities for the sake of refugees. It was thanks to his engagement and intercession that Polish citizens were able to obtain subsequent visas to target countries, as well as receive financial assistance, often provided through Polish delegations, in cooperation with the Polish Government-in-Exile. Financial resources predominantly came from foreign (mainly American) aid organizations geared towards Jewish communities. However, without the Polish

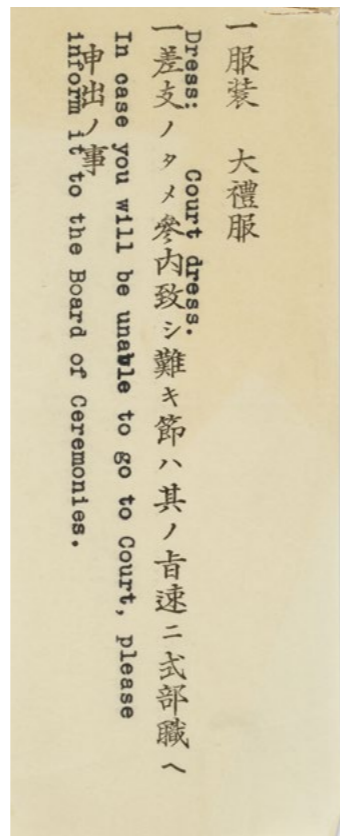
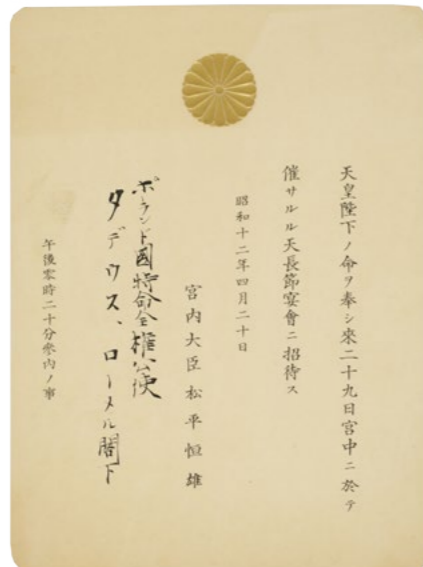
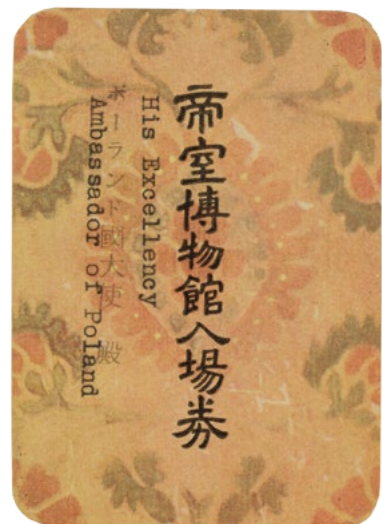
government's assistance, especially Tadeusz Romer's pressure, it would have been impossible to provide aid to Shanghai, mainly due to the Pacific War that had been going on since December 1941. Tadeusz Romer left Shanghai in the summer of 1942, leaving a well-organized community of Polish Jews in the Far East, whose representatives were absorbed into the newly established organization called the Main Board of the Polish People's Union in China. After arriving in Lourenço Marques (currently Maputo, Mozambique), he continued his diplomatic efforts on behalf of the Polish Jews. In that same year, Tadeusz Romer assumed the role of Polish Ambassador to the USSR, which he held until the spring of 1943. In April 1943, he became the representative of the government of the Republic of Poland in the Middle East, and in July 1943, he rose to the position of Minister of Foreign Affairs in Stanisław Mikolajczyk's (Stanisław Mikołajczyk) Polish Government-in-Exile in London. He emigrated to Canada after the 2nd World War, where he worked at McGill University. From 1963, until his death, he assumed the role of president of the Polish Institute of Science in Canada. He died in Montreal on March 23, 1978.

Tadeuszas Ludwikas Romeris (Tadeusz Ludwik Romer) gimė 1894 m. gruodžio 6 d. Antanašėje, kuri tuo metu buvo Rusijos imperijos Kauno gubernijos teritorija. Mirus tėvams šeimos vaikus globoti ėmėsi Konstantinas Przewłockis. Tadeuszui Romeriui teko vykti į Krokuvą, ten mokėsi šv. Anos (Nowodworskio) gimnazijoje. 1913 metais Lozanoje (Šveicarija) pradėjo studijuoti teisę bei socialinius-politinius mokslus. Baigęs studijas 1917 metais Tadeuszas Romeris išvyko į Paryžių, kur dirbo Romano Dmowskio, Lenkijos nacionalinio komiteto pirmininko, sekretoriumi. 1919 m. ėjo pirmojo sekretoriaus pareigas Lenkijos pasiuntinybėje Paryžiuje. Praėjus dvejiems metams, pradėjo dirbti Užsienio reikalų ministerijoje Varšuvoje, vadovavo politinio-ekonominio departamento Vakarų skyriui. 1928 metus praleido Romoje dirbdamas pirmuoju patarėju Lenkijos pasiuntinybėje. Kai ši atstovybė 1932 m. tapo ambasada Tadeuszui Romeriui buvo skirtos chargé d'affaires ad (per) interim pareigos, o po ambasadoriaus Jerzy Potockio atsistatydinimo tapo atstovybės Romoje vadovu. 1935 metais paskirtas Lenkijos Respubli-

kos pasiuntiniu Lisabonoje. Dar vykdydamas šią misiją 1937 m. vasario 1 d. gavo pranešimą, kad prezidentas Ignacy Mościcki paskyrė jį nepaprastuoju pasiuntiniu ir įgaliotuoju ministru Japonijos imperijoje. Eidamas šias pareigas Japonijoje ambasadorius palaikė itin draugiškus santykius su imperatoriaus dvaru. Šie ryšiai vėliau buvo labai svarbūs karo metu, kai ambasadoriui Romeriui teko ieškoti pagalbos į Japoniją plūstantiems Lenkijos piliečiams. 1941 metais nusprendus uždaryti Lenkijos atstovybę Japonijoje, Tadeuszas Romeris kartu su ambasados darbuotojais tų pačių metų spalio pabaigoje išvyko į Šanchajų, kur tęsė diplomatinės pastangas padėti pabėgėliams. Jam tarpininkaujant, Lenkijos piliečiai galėjo gauti visas į kitas užsienio šalis bei finansinę pagalbą, dažnai perduodamą per Lenkijos diplomatinės atstovybes, bendradarbiaujant su Lenkijos Respublikos vyriausybe išeivijoje. Lėšos paprastai būdavo skiriamos užsienio (dažniausiai JAV) pagalbos žydams organizacijų, tačiau be Lenkijos vyriausybės, ypač Tadeuszo Romerio spaudimo, pagalba Šanchajaus nebūtų galėjusi pasiekti dėl nuo 1941 m. Ramiajame vandenyne vykusio karo.

Tadeuszas Romeris išvyko iš Šanchajaus 1942 m., Tolimuosiuose Rytuose palikęs gerai organizuotą lenkų žydų bendruomenę, kurios atstovai buvo įtraukti į naujai įkurtą organizaciją, pavadintą Kinijos lenkų sąjungos centrine valdyba. Apsigyvenęs Lourenço Marques (šiuo metu - Maputo, Mozambikas), Romeris toliau savo diplomatine veikla padėjo Lenkijos žydams. Tais pačiais metais Tadeuszas Romeris paskirtas ir iki 1943 m. pavasario ėjo Lenkijos ambasatoriaus SSRS pareigas. 1943 m. balandį tapo Lenkijos Respublikos vyriausybės įgaliotiniu Artimuosiuose Rytuose, o tų pačių metų liepą paskirtas Stanisławo Mikołajczyko vadovaujamos vyriausybės Londone užsienio reikalų ministru. Pasibaigus karui, Romeris emigravo į Kanadą ir dirbo McGill universitete. Nuo 1963 m. iki pat mirties buvo Lenkijos mokslo instituto Kanadoje pirmininkas. Mirė 1978 m. kovo 23 d. Monrealyje.

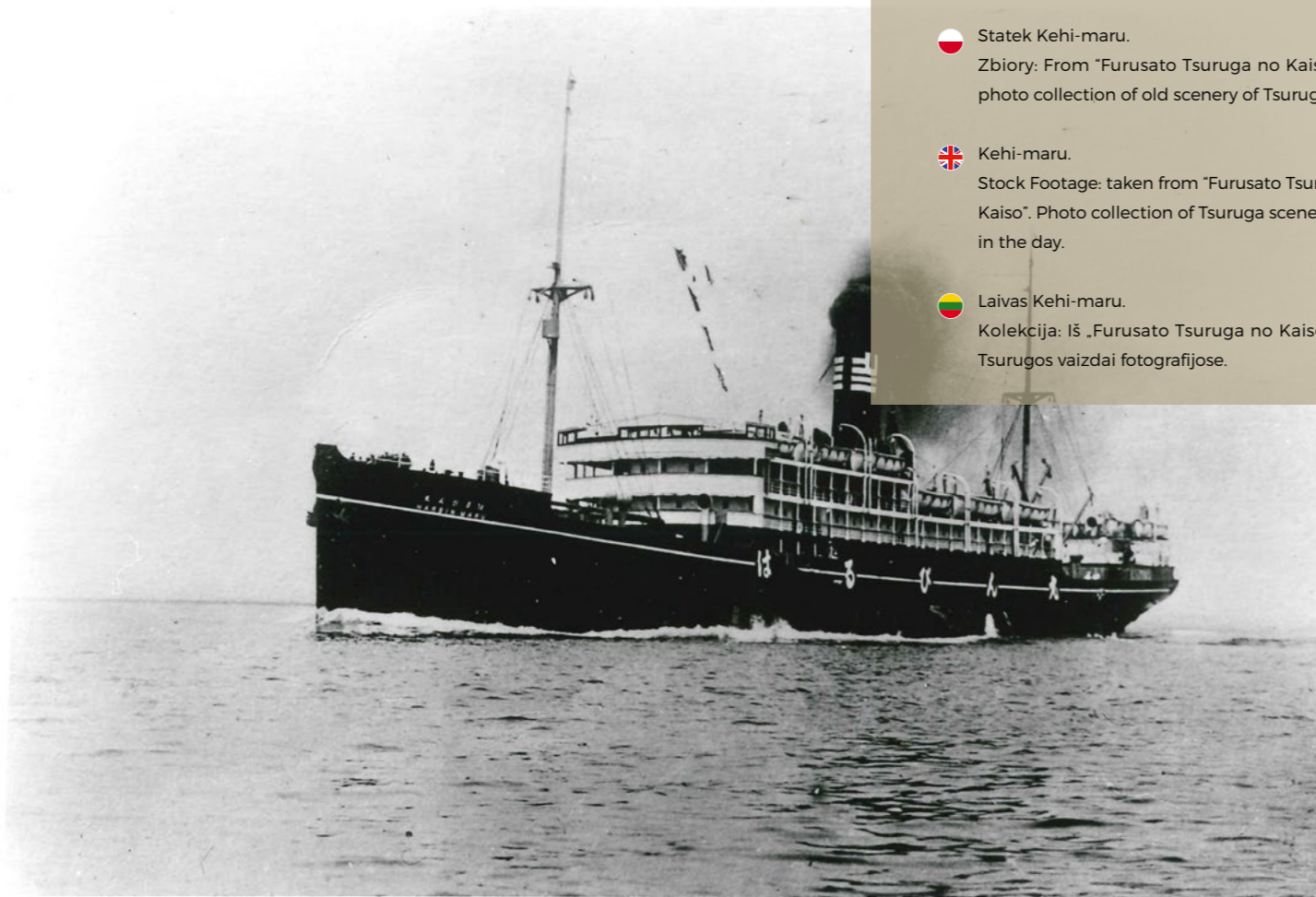

- 🇵🇱 Zaproszenie na dwór cesarski, bileciki. Zbiory Biblioteki Narodowej w Warszawie.
- 🇬🇧 Invitation to the Imperial Court, Tickets. Collections of the National Library in Warsaw, Poland.
- 🇱🇮 Kvietimas į imperatoriaus rūmus, bilietai. Nacionalinės bibliotekos Varšuvoje kolekcija.

- 🇵🇱 „Polska i Japonia, pomimo ogromnej odległości, pomimo ogromnej różnicy cywilizacyjnej i kulturalnej posiadały wspólne zainteresowania (...). W 1937 roku składałem zaraz po przyjeździe w kwietniu listy uwierzytelniające jako poseł polski, a potem jesienią tegoż samego roku drugi raz je składałem jako ambasador przy dworze cesarskim.”
- 🇬🇧 “Despite the enormous distance, despite the enormous civilizational and cultural differences, Poland and Japan shared mutual interests. (...) In 1937, just after my arrival in April, I submitted my credentials as a Polish envoy, and then in the autumn of that same year I submitted them a second time, this time as ambassador by the imperial court.”
- 🇱🇮 „Lenkija ir Japonija, nepaisant milžiniško atstumo, didžiulių civilizacinių ir kultūrinių skirtumų, turėjo ir vienijančių sričių (...). 1937 metais balandžio mėnesį vos atvykęs įteikiau skiriamuosius Lenkijos pasiuntinio raštus, o tų pačių metų rudenį antrą kartą juos įteikiau jau kaip ambasadorius prie imperatoriaus rūmų.”

- 🇵🇱 Andrzej T. Romer, Rozmowa Tadeusza Romera z Andrzejem Romerem w Brukseli w 1972 roku o Japonii 1937-1941, zbiory Biblioteki Narodowej w Warszawie.
- 🇬🇧 Andrzej (Andrew) T. Romer, Conversation between Tadeusz Romer and Andrzej Romer in 1972 Brussels, concerning 1937-1941 Japan, Collections of the National Library in Warsaw, Poland.
- 🇱🇮 Andrzej. T. Romer, 1972 m. Briuselyje vykęs Tadeuszo Romerio ir Andrzejaus Romerio pokalbis apie 1937-1941 m. Japoniją, Varšuvos nacionalinės bibliotekos rinkiniai.

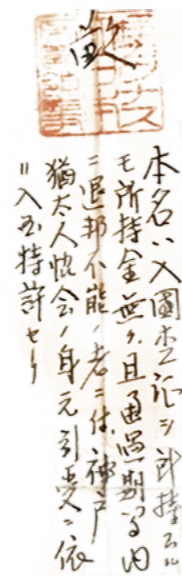
- Statek Kehi-maru.
Zbiory: From "Furusato Tsuruga no Kaiso". The photo collection of old scenery of Tsuruga.
- Kehi-maru.
Stock Footage: taken from "Furusato Tsuruga no Kaiso". Photo collection of Tsuruga scenery back in the day.
- Laivas Kehi-maru.
Kolekcja: Iš „Furusato Tsuruga no Kaiso”. Seni Tsurugos vaizdai fotografijose.

- Statek Amakusa-maru.
Zbiory: From "Furusato Tsuruga no Kaiso". The photo collection of old scenery of Tsuruga.
- Amakusa-maru.
Stock Footage: taken from "Furusato Tsuruga no Kaiso". Photo collection of Tsuruga scenery back in the day.
- Laivas Amakusa-maru.
Kolekcja: Iš „Furusato Tsuruga no Kaiso”. Seni Tsurugos vaizdai fotografijose.

Japonia / Japan / Japonija

Przybycie uchodźców do wybrzeży Japonii

 The Arrival of Refugees to Japanese Shores

 Pabėgėlių atvykimas į Japoniją

Latem 1940 roku polscy Żydzi, którzy szukali ucieczki przed Holokaustem, otrzymali od japońskiego konsula w Kownie Chiune Sugihary wizy tranzytowe umożliwiające im wjazd do Cesarstwa Japonii. Wizy te były niezbędne do przedostania się na terytorium holenderskiego Curacao. Uchodźcy posiadali bowiem także zaświadczenie o bezwizowym pozwoleniu na wjazd

na te terytoria, wystawione przez holenderskiego konsula honorowego w Kownie Jana Zwartendijka, zgodnie z instrukcją ambasadora Królestwa Niderlandów w Krajach Bałtyckich, L. P. J De Deckera. Od połowy września 1940 roku polscy Żydzi zaczęli pojawiać się na japońskich wyspach.

Przybywszy najpierw do Władywo-

stoku, uchodźcy musieli dostać się przez Morze Japońskie do Tsurugi (Japonia). Między tymi dwoma miastami funkcjonowało regularne połączenie promowe. Większość połączeń obsługiwał 2346-tonowy statek Amakusa-maru, będący własnością Nihonkai Steamship Co., Ltd. Statek ten był oryginalnie własnością carskiej Rosji, jednak po przegranej wojnie z Japonią w 1905 roku prze-

niesiono go do służby w Kraju Kwitnącej Wiśni. Został zatopiony przez amerykańską łódź podwodną w 1944 roku, w drodze na Tajwan. Innymi statkami pływającymi na trasie między Władywostokiem a Tsurugą były Harubin-maru oraz Kehi-maru. Obsługą pasażerów przejęło japońskie biuro podróży JTB.

Po dotarciu uchodźców do wybrzeży Japonii pracownicy JTB zajmowali się pierwszymi procedurami wjazdowymi, jak również pomagali w organizacji transportu autobusowego do stacji kolejowej, aby przybysze mogli udać się do Jokohamy bądź Kobe. Uchodźcy musieli udowodnić posiadanie równowartości 100 dolarów, jeśli dysponowali biletami na dalszą podróż po Japonii, bądź 200 dolarów w przypadku braku innych dokumentów podróży. W większości posiadali oni – szczególnie ci przybyli w późniejszych miesiącach – jedynie gwarancję otrzymania tych środków od rodzin przebywających za granicą.

Uchodźcy będący polskimi obywatelami zostali natychmiast otoczeni opieką konsularną polskiej ambasady. Zadaniem ambasadora Tadeusza Romera stała się pomoc w zapewnieniu wiz docelowych, gdyż osoby przybywające w kolejnych turach nie posiadały żadnych innych wiz niż te tranzytowe, wydane przez Chiune Sugiharę.

 „25 lutego 1941 roku, po ostatniej gruntownej rewizji, wysiedli w zlodowaciałym, szarym Władywostoku, w samym środku syberyjskiej zimy. Stamtąd rozpadającym się starym rybackim kutrem na dwadzieścia osób, do którego wtłoczono stu ludzi, płynęli przez pół dnia do małego portu Tsuruga w Japonii. Mieli szczęście. Kuter, którym płynęli, nie wytrzymał następnego rejsu i zatonął.”

 “On February 25th, 1941, after a final, thorough revision, refugees got off in icy, cloudy Vladivostok, in the middle of a Siberian winter. From there, they sailed for half a day in a crumbling, ancient fisherman's boat with one hundred persons squeezed into a space meant for twenty to the small Japanese port of Tsuruga. They were lucky. The boat which they had sailed in, did not complete its next voyage and sank.”

 „1941 metų vasario 25 d., po paskutiniuo nuodugnaus patikrinimo išlipo apledėjusiame, nuo - dugnaus pilkame Vladivostoke, vidury Sibiro žiemos. Iš ten byrančiu senu žveju kateriu skirtu dvidešimčiai asmenų, į kurį sutalpino šimtą, pusę dienos plaukė į mažą Tsurugos uostą Japonijoje. Jiems pasisekė. Kateris, kuriuo plaukė, kito reiso nebeatlaikė ir nuskendo.”

 Joanna Olczak-Roniker, W ogrodach pamięci. Wydawnictwo Znak, Kraków 2001, 304.

In the summer of 1940, Polish Jews who sought to escape the Holocaust, received transit visas from Japanese Consul in Kaunas Chiune Sugihara, which allowed them to enter Japan. These visas were necessary to enter the territory of Curaçao, a territory into which refugees were allowed entrance by the Dutch Honorary Consul in Kaunas, Jan Zwartendijk, who issued the appropriate certificates of visa-free entry to the travelling Poles, in accordance to the instructions of the Kingdom of the Netherlands' Ambassador to the Baltic States, L.P.J De Decker. Mid-September 1940 onwards, Polish Jews began appearing on the Japanese islands.

After arriving in Vladivostok, refugees had to get to Tsuruga (Japan) via the Sea of Japan. A regular ferry connection existed between the

two port cities. Most of the connections were operated by the 2,346-ton weighing Amakusa-maru, owned by Nihonkai Steamship Co., Ltd. This ship was originally owned by the Russia Empire, but after Russia was defeated by Japan in the war of 1905, it was transferred over to serve under the banner of the Land of the Rising Sun. Amakusa-maru was sunk by an American submarine in 1944, on its way to Taiwan. Other ships sailing along the Vladivostok - Tsuruga route were Harubin-maru and Kehi-maru. Passenger services were taken over by the Japanese JTB travel agency.

After reaching Japanese shores, the refugees were attended to by JTB staff, who dealt with first entry procedures, as well as assisted in the organization of bus transportation to the closest railway station, so that

the arrivals could proceed on to Yokohama or Kobe. Refugees had to prove that they possessed means equal the value of 100 USD, if they held tickets enabling further travels across Japan, or equal to 200 USD in the absence of other travel documents. Most of them - especially those who came in later months - only possessed a guarantee of receiving these funds from family members stationed abroad.

Refugees who held Polish citizenship were immediately enveloped in Consular Assistance provided by the Polish Embassy. Ambassador Tadeusz Romer's task was then to help in ensuring target visas, as persons arriving in subsequent rounds did not have any visas other than transit visas issued by Chiune Sugihara.

 „W Władystoku celnicy rosyjscy przeszukiwali osoby podróżujące szukając kosztownych przedmiotów. Matce rodzina, chyba siostra, przekazała złoty zegarek jako podarunek. Straż jej go odebrała i wydała w zamian świstek.”

 „At Vladivostok, Russian customs guards searched for valuables. Mother had been given a gold watch by someone; perhaps by her sister. The guards confiscated it and gave her a receipt.”

 „Vladivostoke rusų muitinės tarnyba ieško vertingų daiktų. Motina turėjo tikriausiai sesers dovanotą auksinį laikrodį. Sargybiniai jį konfiskavo ir išrašė kvitą.”

   Samuil Manski, With God's help, Charles F. Manski, Madison, Wisconsin 1990, 45.

Prieglobsčio Holokausto metu ieškantys Lenkijos žydai 1940 metų vasarą gavo japonų konsulo Kaune Chiunės Sugiharos išduotas tranzitines visas suteikiančias galimybę atvykti į Japonijos imperiją. Šios vizos reikalingos norint patekti į Nyderlandų teritoriją Kurakao, į kurį, kaip priimančios šalies teritoriją, pabėgėliai galėjo vykti su Kaune reziduojančio Olandijos garbės konsulo Jano Zwartendijko išduotomis pažymomis apie bevizį režimą. Pažymos buvo išduodamos vykdant Nyderlandų karalystės Baltijos šalyse ambasadoriaus L. P. J. De Deckerio nurodymus. Nuo 1940 m. rugsėjo Lenkijos žydai keliavo į japonų salas.

Pabėgėliams pasiekus Vladivostoką reikėjo perplaukti Japonijos jūrą

tesiant kelionę į Tsurugą (Japonija). Šiuos du miestus jungė reguliarūs keltų maršrutai. Daugelį reisų aptarnavo 2346 tonas sveriantis laivas Amakusa-maru, priklausančias Nihonkai Steamship Co., Ltd. Anksčiau šis laivas buvo carinės Rusijos nuosavybė, tačiau pralaimėjus karą Japonijai 1905 metais keltas atiteko nugalėtojams. 1944 m. pakeliui į Taiwaną šį laivą nuskandino amerikiečių povandeninis laivas. Kiti laivai plaukioję tarp Vladivostoko ir Tsurugos –tai Harubin-maru bei Kehi-maru. Keleivius aptarnavo japonų kelionių agentūra „JTB”.

Pabėgėliams atvykus į Japoniją „JTB” darbuotojai padėdavo sutvarkyti įvažiavimo į šalį procedūras, nuvykti autobusu į geležinkelio stotį, iš kur

atvykėliai jau galėjo keliauti toliau į Jokohamą ar Kobę. Pabėgėliai privalėjo įrodyti, kad su savimi turi bent 100 dolerių, jei turėjo bilietus tolimesnei kelionei per Japoniją, arba bent 200 dolerių neturint tolimesnės kelionės dokumentų. Daugelis – ypač atvykę vėlesniais mėnesiais – turėjo tik garantinį išlaikymo raštą iš šeimos narių esančių užsienyje.

Pabėgėliams Lenkijos piliečiams nedelsiant buvo suteikiama Lenkijos konsulinė pagalba. Ambasadorius Tadeuzas Romeris privalėjo užtikrinti priimančių šalių vizų išdavimą, kadangi vėlesniu laikotarpiu atvykę asmenys neturėjo jokių kitų vizų išskyrus Chiunės Sugiharos išduotas tranzitines.

Tad. Kaszyński

Przywitanie z Polską

12 lutego 1941 roku okręt japoński tajnej dyplomacji nie odgrywała pod- „Amakusa Miru” przybil z nami do rzędnej roli w naszych dyskusjach, wzruszający moment dla Polaka, który Tsurugi. Tego samego dnia, w imieniu Marzyliśmy o Polsce silnej, może zbu- z Polską nigdy się nie rozstawał. W dwa Ambasady Polskiej w Tokio: wital nas dowanej inaczej niż dotychczas. Taka dni przed przybyciem do Tsurugi, na pokładzie specjalny wyłarunik - Polska musiała powstać! Nie w snach gdyśmy odbijali od wód terytorialnych p. Romanek. Przywitanie z Polską było wypieszczona i nie wymodlona tylko Władystoku - ni stąd ni zowąd prze- kr'ćkie i serdeczne. Padaly okrzyki na przez wieszczów. Ci, co pozostali w mówil do zgromadzonych na pokładzie cześć Rzadu Polskiego. Zaitonowa na Wilaie rozumieli, że tam - jest ich p. Feliks Szaniuk, kombatant z pierwszej przez p Chodorowskiego pieśń: „Jeszcze zadanie - trwać na miejscu. Jeszcze się wojny o Polskę. I przemówil w duchu Polska nie zginęła” - podchwyciona przydamy - mawiali. Ci, co wyjeżdżali tego, co pisze teraz. Nastrój był podnio- została przez cały statek i dziwnym powodowani byli działaniem szybkim, sly, omal, że uroczysty. Każdy myśli o echem odbijała o lazurowe skały bezpośrednim. Która z tych dróg Polsce i kocha ją po swojemu. Pieśń: „Jeszcze Po'ska nie zginęła” brzmiała widok. Grupy jezuitów jakby wkrócili, na szczęście, upragnione zbli- niegdyś na polach Lombardii i dziś egzotyzm sytuacji takie wywarł na najsluszniesze jest pozostanie za zakatkach swiata. W walce o wielka i mnie wrazenie. Z Polską nie rozsta- wszelką cenę na miejscu, i ci, co wyje- świętą sprawę wszyscy łączymy się. W waliśmy się nigdy. Nawet podczas żdzali, licząc na szybsze z Sikorskim i przededniu zdobycia niepodległości kleski wrześniowej, ani w obozie u krajem połączenie. Dzieje dla jednych i warto taki fakt skonstatować. On daje Litwinów. Sprawa polityki, granic i drugich były sprawiedliwe. Polacy - bo narodowi pewność i moc wytrwania.

A greeting with Poland

On February 12th 1941, the Japanese ship, Amakusa Maru made port at Tsuruga with all of us on board. On that same day, in the name of the Polish Embassy in Tokyo, special envoy Mr. Romanek welcomed us on the ship's deck. The Polish welcoming was short and heartfelt. Cheers in honor of the Polish government erupted from the crowd. Mr. Chodorowski initiated the anthem, with the words of "Poland is not yet lost" being picked up by the whole ship, strangely echoing against the azure rocks of the Japanese port. It was an incredible sight. Groups of students of the rabbi school seemed to be in ecstasy. Eyes aflame. Maybe that is why the exoticism of the situation also impressed me so. It is with Poland, that we never parted. Even during the defeat of the September Campaign, nor during our stay in the Lithuanian refugee camp. Issues of politics, boarders and secret diplomacy played a role of little to no importance in our discussions. We dreamt of a strong Poland, maybe of a different build than at present. Such a Poland must exist. Not only on pampered and evoked by prayers of foretelling bards. Those who stayed in Vilnius understood that it was their mission to remain there, on the spot. We can still be of help, they said. Those who left, were motivated to quick, direct action. Which of these paths were victorious? Fortunately, as it turned out, both restored the desired rapprochement with Poland. Those, who believed that it is necessary to stay despite all costs, and those, who departed, hoping for a quicker reunion with gen. Sikorski and their country, were both right. Both these acts were righteous. Poles - as they never stopped being them - are returning to Poland via many paths, and undoubtedly these paths will cross in the heart of Warsaw or Krakow. The moment of greeting with Poland is the most poignant moment in the life of a Pole, who has never for a moment parted with Poland. Two days before arriving at Tsuruga, when we disembarked from the territorial waters of Vladivostok. Mr. Feliks Szaniuk, a soldier in the first war for the freedom of Poland, spoke in the same spirit as I do now. The mood was solemn, almost ceremonial. Everyone thinks about Poland, and loves her in their own way. The hymn "Poland is not yet lost" sounded across the fields of Lombardy, and even today, we hear it in the farthest corners of the world. The struggle in the great and holy cause connects us all. In the eve before achieving independence, we should highlight that fact. It gives the nation assurance and the strength to persevere.

Pasisveikinimas su Lenkija

1941 m. vasario 12 d. japonų laivas Amakusa Maru, kuriame mes buvome, pasiekė Tsurugos uostą. Tą pačią dieną, Lenkijos ambasados Tokijoje vardu specialusis pasiuntinys p. Romanek pasveikino mus ant laivo denio. Lenkiškas pasveikinimas buvo trumpas ir nuoširdus. Iš minios išsiveržė sveikinimai Lenkijos vyriausybės garbei. P. Chodorovskis pradėjo giedoti himną ir visas laivas prisijungė giedant "Lenkija dar nepralaimėjo" žodžius, kurių aidas keistai skambėjo atsimušdamas į japonų uosto uolas. Tai buvo nepakartojamas reginys. Studentų grupės iš rabinų mokyklos atrodė apimtos ekstazės. Jų akys degė. Gal būtent ta situacijos keistenybė mane taip sužavėjo. Tas buvimas su Lenkija, su kuria niekuomet neišsiskyrėme. Nei pralaimėjus rugsėjo kampaniją, nei mūsų buvimo Lietuvoje pabėgėlių stovykloje metu. Politikos dienotvarkė, sienų ir slaptosios diplomatijos klausimai mūsų diskusijose figūravo retai ir turėjo mažai reikšmės. Mes svajojome apie stiprią Lenkiją, galbūt sutvarkytą kitais pagrindais nei dabartinė. Tokia Lenkija privalo egzistuoti. Ne tik puoselėjama ir apdainuojama dainių maldose. Tie kurie liko Vilniuje suprato, kad jų užduotis likti ten, vietoje. Mes vis dar galime būti naudingi, jie sakė. Tie kurie išvyko, buvo nusiteikę veikti greitai ir aktyviai. Kuris iš tų kelių vedė į pergalę? Laimel, kaip paaiškėjo abu jie vedė į norimą susijungimą su Lenkija. Ir tie, kurie tikėjo, kad yra būtina likti nepaisant visko ir tie, kurie išvyko tikėdamiesi greičiau prisijungti prie gen. Sikorskio ir savo šalies, buvo teisūs. Abiejų veiksmai buvo teisingi. Lenkai - kurie niekuomet nenustoję tokiais būti - grįžta į Lenkiją įvairiais keliais ir neabejotinai tie keliai susijungs Varšuvoje ar Krokovoje. Pasisveikinimas su Lenkija, lenkai, kuris niekuomet neapleido Lenkijos, yra labiausiai įstabus gyvenime. Dvi dienos iki atvykstant į Tsurugą, kuomet mes palikome teritorinius Vladivostoko vandenį, į susirinkusius kreipėsi p. Feliks Šainiuk. Lenkijos pirmo laisvės karo karys. Jis kalbėjo tokioje pat dvasioje, kaip tai darau dabar aš. Nuotaika buvo pakylėta, beveik šventinė. Kiekvienas galvoja apie Lenkiją ir myli ją savaip. Himno žodžiai "Lenkija dar nepralaimėjo" skambėjo Lombardijos laukuose ir netgi šiandien mes girdime juos tolimiausiuose pasaulio kampeliuose. Kova yra didi ir šventa, kadangi apjungia mus visus. Nepriklausomybės išvakarėse mes turėtume tai prisiminti. Tai suteikia tautai užtikrintumą ir jėgų išverti.

Vertimas Simonas Strelcovas

 Tadeusz Kaszyński, Przywitanie z Polską, „Wiadomości”, nr 12. Zbiory: Biblioteka Polska w Londynie.

 Collections: The Polish Library in London, United Kingdom.

 Kolekcija: Lenkijos biblioteka Londone.

Działania polskiej dyplomacji wobec uchodźców

🇺🇸 The Actions of Polish Diplomatic Staff Concerning Refugees

🇸🇰 Lenkų diplomatų veiksmai pabėgėlių klausimu

Na początku lutego 1941 roku ambasador Tadeusz Romer zawiadomił Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP w Londynie o napływających masach uchodźców z terenów Związku Radzieckiego. Romer szacował, że do Japonii przybędzie około 500 osób, w zależności od decyzji władz sowieckich i japońskich, które mogły odmówić wpuszczenia tej grupy. Jednak już w połowie lutego liczba ta przekroczyła 700 osób, o czym polska placówka dyplomatyczna niezwłocznie informowała Londyn.

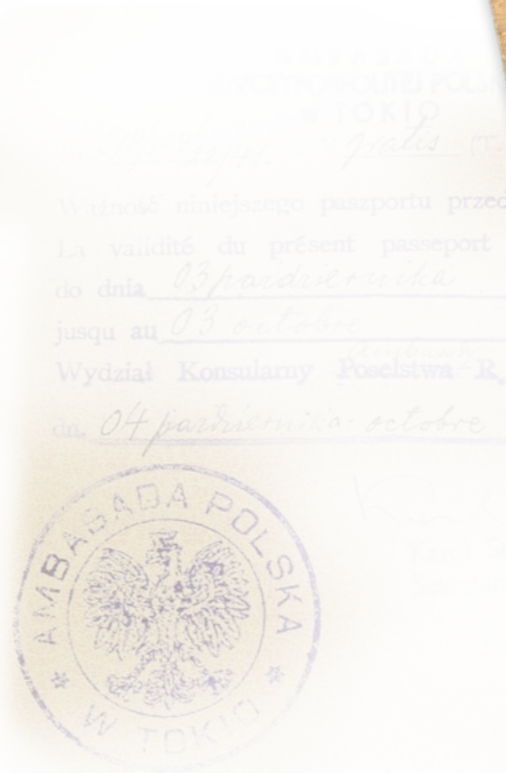
W tym czasie polskie władze konsularne skierowały do krajów docelowych, tj. Stanów Zjednoczonych, Palestyny, Kanady, Ameryki Środkowej, Argentyny, Brazylii, Szanghaju, Południowej Afryki i Australii, około 300 osób. Ze względu na większą liczbę przybyszów niż posiadanych kwot wizowych dla polskich obywateli oraz dalszy napływ uchodźców, polskiej dyplomacji niezbędne stały się kolejne kwoty wizowe. Ambasador Romer zaproponował, aby Anglia i jej dominia zapewniły wizy, które gwarantowałyby prawo do udania się do krajów docelowych kolejnym 300 polskim uchodźcom. W tym celu zostały podjęte stosowne rozmowy. Romer prowadził negocjacje z brytyjskim ambasadorem w Japonii, który zapewnił, że poprzez postulat władz Rzeczypospolitej. Na prośbę Tadeusza Romera na początku 1941 roku postowie Kanady oraz Australii również podjęli się rozmów

ze swoimi stolicami. Jednocześnie rząd polski postanowił, iż rozlokowanie osób przybyłych na Daleki Wschód nie dotyczyłoby uchodźców zdolnych do służby wojskowej oraz tych, których „prawomyślność nie mogłaby być ustalona”.

Priorytetem dla polskiej dyplomacji stało się odpowiednie rozlokowanie znajdujących się na terenie Japonii uchodźców. Miało to przekonać władze japońskie, że podejmowane są realne działania na rzecz obywateli polskich, i doprowadzić do uzyskania zgody na przyjmowanie kolejnych grup uchodźców. Ambasador Romer musiał również stawić czoła rosnącej niechęci japońskiego rządu wobec Żydów, wynikającej z nasilającej się kampanii antysemickiej prowadzonej przez niemieckich dyplomatów i polityków, którzy gościli w Japonii.

Dla zapewnienia uchodźcom opieki, szczególnie w przypadku braku dalszych wiz oraz środków niezbędnych do życia, ambasador Tadeusz Romer powołał „Polski Komitet Pomocy Ofiarom Wojny”, którego przewodniczącą została jego żona Zofia Romer. Komitet zebrał środki na działalność i doraźną pomoc uchodźcom wśród Polonii oraz obywateli polskich przebywających na Dalekim Wschodzie, uzyskał również wsparcie nowojorskiego Joint Distribution Committee. Komitet utworzył swoje biura w Kobe i Tokio,

współpracował także z organizacjami żydowskimi w Kobe i Jokohamie. Jego przedstawiciel spotykał się w porcie w Tsurudze z przybywającymi polskimi obywatelami w celu ułatwienia formalności wizowych i skierowania ich do Kobe, gdzie gmina żydowska zapewniała im zakwaterowanie. Komitet udzielał również uchodźcom zapomóg pieniężnych. Aby oszczędzić przybyszom długiej podróży do Tokio, Ambasada RP zorganizowała w Osace tymczasowy punkt konsularny.

🇺🇸 Ambassador Tadeusz Romer przy biurku w Ambasadzie RP w Tokio. Zbiory prywatne Teresy Romer.

🇺🇸 Ambassador Tadeusz Romer at his desk at the Polish Embassy in Tokyo. Private Collection of Teresa Romer.

🇸🇰 Ambasadorius Tadeuzas Romeris sėdi prie darbo stalo Lenkijos Respublikos ambasadoje Tokijuje. Privati Teresos Romer kolekcija.

🇺🇸 Koperty z korespondencją między uchodźcami a Ambasadą RP w Tokio. Zbiory prywatne Norberta Świstockiego.

🇺🇸 Envelopes containing the correspondence between refugees and the Polish Embassy in Tokyo. Private Collection of Norbert Świstocki.

🇸🇰 Pabėgėlių ir Lenkijos Respublikos ambasados Tokijuje korespondencijos pašto vokai. Asmeninė Norberto Świstockio kolekcija.

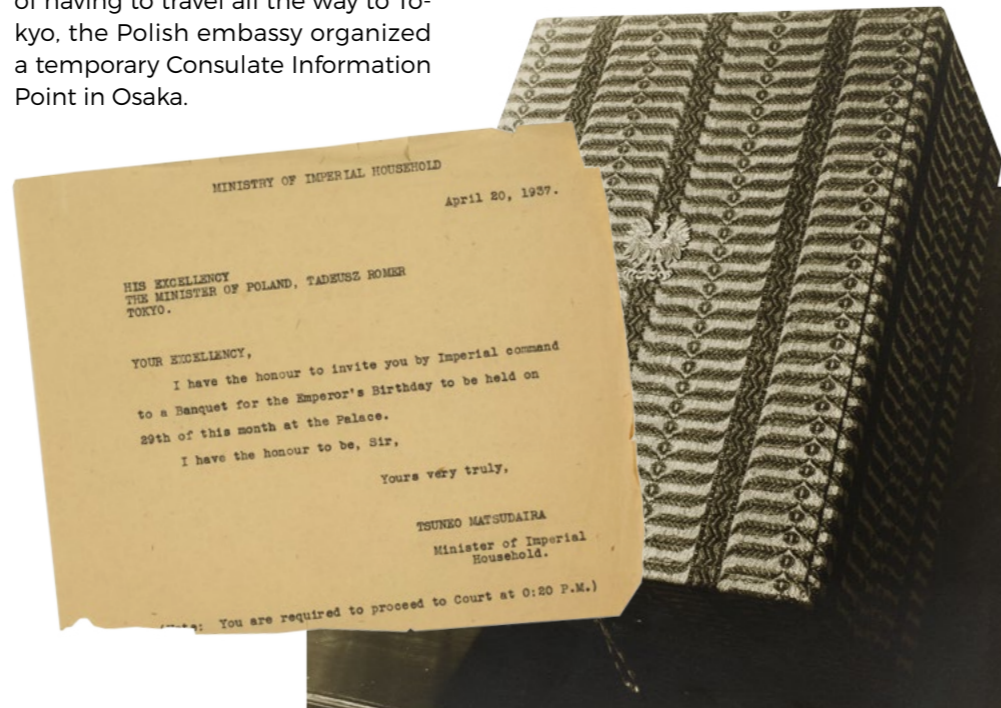
In early February 1941, ambassador Tadeusz Romer informed the representatives of the Polish Ministry of Foreign Affairs in London of the mass of refugees flooding in from the Soviet Union. Romer estimated that around 500 people would be coming to Japan, depending on the decisions of Soviet and Japanese authorities, which could refuse to admit such a group. However, this number already exceeded 700 people by the middle of February - information which was dutifully reported back to London by the Polish diplomatic agency.

Already by that time, Polish consular authorities sent 300 people to their target locations, that is: the United States, Palestine, Canada, Central America, Argentina, Brazil, Shanghai, South Africa and Australia. Due to the larger number of refugees than visa quota designated to Polish citizens and the further influx of migrants, gaining additional visa quotas became necessary for the Polish diplomatic representatives in order to arrange quarters for Poles, especially since they were aware of the incoming next wave of refugees arriving in Japan. Romer proposed that the UK and its dominions provide Poles with visas that would guarantee another 300 Polish refugees the right to travel to target countries. Consequently, negotiations began with relevant authorities. Romer himself negotiated with the British ambassador to Japan, who assured him that he would support the postulate of Poland's authorities. In early 1941, also at the request of Tadeusz Romer, legates of Canada and Australia undertook talks with their authorities. At the same time, the Polish government decided that the allocation of migrants, who travelled to the Far East, would not apply to refugees who were capable of military service and those whose "loyalty could not be determined".

The priority of the Polish Legation in Tokyo was to relocate refugees already stationed in Japan, in order to convince Japanese authorities of the palpable actions taken for the sake of Polish citizens, which

would provide a basis for continued consent to the admission of future groups fleeing from the Soviet occupation. Ambassador Romer also had to face the growing antipathy of the Japanese government towards Jews, resulting from the ever growing anti-Semitic campaign conducted by German diplomats and politicians who had visited Japan.

In order to provide refugees with care, especially in the absence of further visas and funds necessary for everyday life, Ambassador Romer established the Polish Committee for Assistance to War Victims. His wife Zofia became its Chairwoman. The Committee collected funds among Polish Diaspora and Polish citizens residing in the Far East, as well as received assistance from the New York-based Joint Distribution Committee, which allowed it to function and bring emergency aid to refugees. The Committee established its own offices in Kobe and Tokyo and actively co-operated with Jewish organizations in Kobe and Yokohama. The Committee's representative met with Polish citizens arriving in Tsuruga Port City in order to facilitate visa procedures and refer refugees to Kobe, where the Jewish community provided them with accommodation. The organization also provided displaced persons with cash allowance as well as intervened on behalf of the migrants when dealing with local authorities and transport companies. To save the passengers the trouble of having to travel all the way to Tokyo, the Polish embassy organized a temporary Consulate Information Point in Osaka.

„Wypisaliśmy się z kolejki po wize kanadyjskie, o które polski ambasador, hrabia Romer, stara się też dla pisarzy. Będą mogli na te wize wyjechać nasi pozostali przyjaciele, którzy nie wybrali innej możliwości. Przyniosło to odrobinę radości w tym naszym ponurym życiu.”

„We crossed ourselves off of the queue for Canadian visas, as the Polish Ambassador, Count Romer, is also striving to attain similar visas for writers. Our remaining friends, who have not chosen other opportunities, will be able to leave the country with these visas. This brought a little joy into our otherwise grim lives.”

„Išsibraukėme iš eilės Kanadų vizoms, kurias lenkų ambasadorius grafas Romeris stengiasi gauti ir rašytojams. Su šiomis vizomis išvažiuoti galės mūsų likę draugai, kurie nepasirinko kitų galimybių. Tai suteikė šiek tiek džiaugsmo mūsų niūriame gyvenime.”

Szozsana Kahan, In fajer un flamen, Buenos Aires 1949, 276.

Zaproszenie na dwór cesarski. Zbiory Biblioteki Narodowej w Warszawie.

Invitation to the Imperial Court, Collections of the National Library in Warsaw, Poland.

Kvietimas į imperatoriaus rūmus. Nacionalinės bibliotekos Varšuvoje kolekcija.

1941 m. vasario pradžioje ambasadorius Tadeusz Romeris Lenkijos Užsienio reikalų ministerijai Londone pranešė apie plūstančius pabėgėlius iš Sovietų Sąjungos teritorijos. Romeris tuo metu skaičiavo, kad į Japoniją atvyks apie 500 asmenų. Sovietų ir japonų valstybės galėjo atsisakyti įleisti tokią grupę. Tačiau jau vasario viduryje pabėgėlių skaičius perkopė 700, apie tai lenkų diplomatai nedelsiant pranešė Londonui.

Tuo metu Lenkijos konsulinė tarnyba apie 300 asmenų nukreipė į tikslines šalis, t.y. Jungtines Amerikos Valstijas, Palestiną, Kanadą, Centrinę Ameriką, Argentiną, Braziliją, Šanchajų, Pietų Afriką ir Australiją. Pabėgėlių skaičiui viršijant Lenkijos piliečiams skirtų vizų kvotas, lenkų diplomatai turėjo pasirūpinti didesnėmis vizų kvotomis, ypač numatant artėjančią naujų pabėgėlių bangą. Ambasadorius Romeris pasiūlė, kad Anglija ir jos dominijos lenkams suteiktų visas, leidžiančias į tikslines šalis patekti dar papildomai 300 pabėgėlių. Šiuo klausimu buvo pradėtos derybos su D. Britanijos valdžia ir jos dominijomis. Pats Romeris derėjosi su britų ambasadoriumi Japonijoje, kuris užtikrino, kad parems šį prašymą. Tadeuszo Romerio prašymu 1941 m. pradžioje Kanados ir Australijos pasiuntiniai pradėjo pokalbius su savo atstovaujamų valstybių vyriausybėmis. Tuo pat metu lenkų vyriausybė nusprendė, kad priimančių šalių vizos nebus suteikiamos į Tolimuosius Rytus atvykusiems, bet dar tinkantiems karinei tarnybai asmenims ir tiems, kurių „lojalumas negalėjo būti patvirtintas“.

Lenkų diplomatijai svarbiausia užduotis buvo išskirstyti Japonijoje jau esančius pabėgėlius. Japonų valdžia turėjo būti užtikrinta, kad yra vykdoma reali Lenkijos piliečių globa, taip būtų garantuojama galimybė priimti naujas pabėgėlių iš sovietų okupacijos grupes. Ambasadoriui Romeriui reikėjo atremti kylantį japonų vyriausybės nepalankumą žydams, užgimusį dėl Japonijoje esančių vokiečių diplomatų ir poli-

tikų vykdomos antisemitinės kampanijos.

Siekdamas užtikrinti pagalbą pabėgėliams, ypač, neturintiems priimančių šalių vizų ir lėšų pragyvenimui, ambasadorius Romeris įkūrė, Lenkijos karo aukų pagalbos komitetą, kurio pirmininke tapo jo žmona Zofia Romer. Komitetas rinko lėšas iš lenkų išėivių ir piliečių gyvenančių Tolimuosiuose Rytuose, gavo paramą iš Niujorko Joint Distribution Committee. Tai suteikė galimybę veikti ir teikti taip reikalingą pagalbą pabėgėliams. Komitetas įkūrė savo biurus Kobėje ir Tokijuje bei bendradarbiavo su žydų organizacijomis Kobėje ir Jokohamoje. Komiteto atstovas Tsurugos uoste pasitikdavo atvykstančius Lenkijos piliečius ir padėdavo sutvarkyti vizų formalumus, nukreipdavo atvykėlius į Kobę, kur žydų bendruomenė suteikdavo apgyvendinimą. Komitetas pabėgėliams teikė piniginę pagalbą, tarpininkaudavo bendraujant su vietine valdžia ar vežėjų įmonėmis. Siekdama atvykėliams padėti išvengti ilgos kelionės į Tokiją, Lenkijos ambasada įkūrė laikiną konsulinį skyrių Osakoje.

Tadeusz Romer. Zbiory Biblioteki Narodowej w Warszawie.

Tadeusz Romer. Collections of the National Library in Warsaw, Poland.

Tadeusz Romer. Nacionalinės bibliotekos Varšuvoje kolekcija.

„W Tokio przybyszami zajął się bardzo serdecznie polski ambasador Tadeusz Romer. Zapewnił im hotel na czas pobytu w Japonii i pomógł zdobyć bilety na statek płynący do Kalifornii.”

„The Polish Ambassador Tadeusz Romer warmly welcomed migrants to Tokyo. He provided them with hotel services for the duration of their stay in Japan and helped them get tickets for a ship sailing to California.”

„Tokijuje atvykėliais nuoširdžiai rūpinosi ambasadorius Tadeusz Romeris. Tranzito Japonijoje laikotarpiui užtikrindavo viešbutį ir padėdavo gauti bilietus į laivą, kelionei į Kaliforniją.”

Joanna Olczak-Roniker, W ogrodach pamięci. Wydawnictwo Znak, Kraków 2001, 304.

„Ambasada R.P. w Tokio zajęła się bezpośrednio, poza kierownictwem i kontrolą nad całą akcją opieki, paszportyzacją uchodźstwa, przeprowadzoną w całości i do końca, interwencjami u władz japońskich w sprawie przedłużania pobytu, dalszych wiz wyjazdowych i tranzytowych japońskich, oraz w związku z zagadnieniami pomocy i zdobywaniem wiz docelowych, a także dyskretną rejestracją ochotników do wojska i kierowaniem tychże do Kanady i na Bliski Wschód. Dzięki staraniom Rządu R.P. zapewniono dla uchodźców z Polski na Dalekim Wschodzie kontyngenty wiz

azylowych: 250 do Kanady, w czym 80 wyłącznie dla grupy rabinów i uczniów rabinackich, 65 do Australii, 30 do Nowej Zelandii, 50 do Birmanii. Wizy te były przydzielane za każdorazową indywidualną decyzją Ambasadora R.P. i na jego odpowiedzialność. Ponadto, przy współudziale Ambasady, zapewniono ok. 400 certyfikatów inauguracyjnych do Palestyny, tudzież Ambasada przyczyniła się do indywidualnego zapewnienia wiz dla circa 300 osób do Stanów Zjednoczonych i circa 100 osób do krajów Ameryki Środkowej i Południowej.”

Sprawozdanie Tadeusza Romera przygotowane w Teheranie w 1942 r. Tadeusz Romer fonds: diplomatic activities: C-10451, Public Archives Canada.

“The Embassy of the Republic of Poland in Tokyo- besides direct involvement in the management and control over the entirety of aid activities - also engaged in providing refugees with passports, fully engaged in the carrying out and completion of negotiations with Japanese authorities, regarding the extension of residency permits, additional Japanese departure and transit visas, and issues related to providing assistance in obtaining target visas, as well as in the discreet conscription of volunteers for the Polish army and later directing them to Canada and the Middle East. Thanks to the efforts of the Government of the Republic of Poland, the following visa quotas were allocated to Polish

asylum seekers migrating to the Far East: 250 to Canada, 80 in total only for a group of rabbis and rabbinical students, 65 to Australia, 30 to New Zealand, 50 to British Burma. These visas were assigned thanks to the separate, individual decisions made by the Ambassador of the Republic of Poland and were solely his own responsibility. Furthermore, in cooperation with the Polish Embassy, about 400 inaugural certificates were granted to individuals heading to Palestine, and the government agency also helped fulfill individual visa requirements for around 300 people to the United States and approximately 100 people to Central and South America.”

Tadeusz Romer’s Report prepared in Tehran in 1942, Thaddeus Romer fonds: diplomatic activities: C-10451, Public Archives, Canada.

„Lenkijos ambasada Tokijoje ne vien organizavo ir kontroliavo pagalbos teikimą, bet ir tiesiogiai rūpinosi pasų pabėgėliams išdavimu, tarpininkavo Japonijos valstybinėse institucijose pratęsiant leidimus laikinai gyventi Japonijoje, rūpinosi išvažiuojamųjų ir tranzitinių vizų gavimu, išvažiuo - jamųjų bei padėdavo gauti priimančių šalių vizas bei vykdė diskretišką savanorių registraciją į karinę tarnybą bei jų delegavimą į Kanadą ar Artimuosius Rytus. Lenkijos vyriausybės Artimuo - sius pastangos pabėgėliams Tolimuo-

siuose Rytuose užtikrino prieglobsčio vizas: 250 į Kanadą, tame 80 vien rabinams ir rabinų mokiniams, 65 į Australiją, 30 į Naująją Zelandiją, 50 į Birmą. Šios vizos kaskart buvo skiriamos asmeniniu Lenkijos Respublikos ambasadoriaus, kuris prisiimdavo atsakomybę už šiuos sprendimus, nurodymu. Be to ambasada bendradarbiavo užtikrinant apie 400 inauguracinių sertifikatų kelionei į Palestiną, taip pat ambasada prisidėjo skiriant apie 300 vizų į Jungtines Amerikos Valstijas ir apie 100 į Centrinę bei Pietų Ameriką.”

Tadeuszo Romerio ataskaita paruošta Teherane 1942 m. Tadeusz Romer fonds: diplomatic activities: C-10451, Public Archives Canada.

„Napływ naszych uchodźców do Japonii pozostawił nas w obliczu trudnych zadań organizacyjnych. Ambasada, o zredukowanym personalu, na skutek oszczędności wojennych, nie była przygotowana do wywiązania się z nowych obowiązków konsularnych zwłaszcza w takiej skali. (...) ilość mających tu przybyć uchodźców była przeważnie nieznaną z góry nawet w przybliżeniu i że przepisy wyjazdowe i podróże sowieckie, a także wizowe państw obcych i nawet linii okrętowych ulegały ciągłym zmianom.

Przytem uchodźcy nadjeżdżali z dokumentami przeważnie najzupełniej niewystarczającymi do normalnego stwierdzenia im obywatelstwa polskiego (...) co uniemożliwiało ich dalszą podróż bez gruntownego rozpatrzenia i uregulowania tej sprawy (...) uchodźcy dostawali się na grunt japoński przeważnie bez środków gotówkowych, zmuszał do uruchamiania znaczniejszych funduszy na ich pierwsze potrzeby, na kosztowne telegramy i formalności w konsulatach obcych.”

Pismo Tadeusza Romera do Ministra Spraw Zagranicznych RP w Londynie z 6 lutego 1941 r. Tadeusz Romer fonds: diplomatic activities: C-10451, Public Archives Canada.

“The influx of Polish refugees to Japan placed us before extremely difficult organizational tasks. The embassy, reduced in staff due to the necessity of war - induced frugality, was not prepared to fulfill the new consular obligations, especially on such a large scale. The scarce and impoverished Polish diaspora in Japan could not meet them sufficiently, and resources remained limited throughout the entire period. The circumstances were troublesome, as even the approximate numbers of refugees arriving here were usually unknown in advance, especially since Soviet travel regulations, planned journeys and foreign visa-related travels or even ferry time tables were in a state of constant flow. Meantime, migrants would usually

arrive brandishing utterly insufficient documents normally proving their Polish citizenship and marital status, which prevented their further journey from progressing, without the Embassy first thoroughly considering and settling these matters, and without its thorough examination of their national and political loyalty to Poland, which sometimes was pressured by the recruiting attempts of Soviet intelligence forces. The fact that refugees made their way into Japanese territories usually without cash reserves, forced us to allocate more substantial capital funds to meet their primary needs, uphold costly telegram correspondence and oversee interactions with foreign consulates.”

Letter of Tadeusz Romer to the Minister of Foreign Affairs of the Republic of Poland in London, February 6th 1941, Thaddeus Romer fonds: Diplomatic Activities: C-10451, Public Archives, Canada.

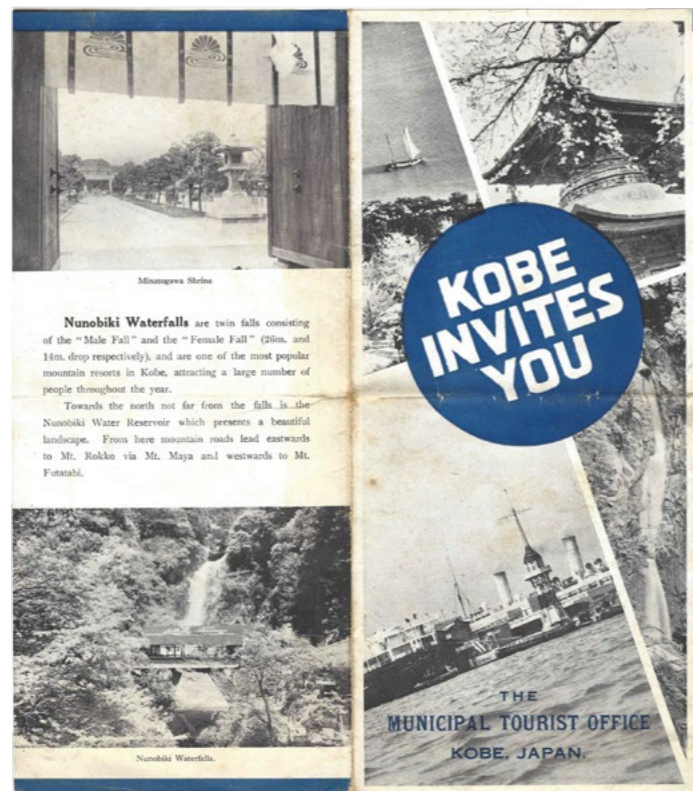
„Mūsų pabėgėlių antplūdis į Japoniją iškėlė sudėtingas organizacines užduotis. Ambasada, taupydama lėšas karo metu ir sumažėjus darbuotojų, nebuvo pasiruošusi naujoms konsulinėms užduotims, ypač tokio masto. Nedidelė ir neturtinga lenkų bendruomenė Japonijoje negalėjo tinkamai reaguoti, lėšų trūko viskam. Sudėtingos aplinkybės kilo ir dėl to, kad atvykstančiųjų skaičiaus nebuvo galimybės prognozuoti net apytikriai, o atvykimo reikalavimai, kelionės per Sovietų Sąjungą tvarka, bei vizų reikalavimai užsienio valstybėse ir net laivybos kompanijų taisyklės

nuolat buvo keičiamos. Be to atvykėliai atvažiuodavo su visiškai netinkamais dokumentais net pilietybės ar civilinio statuso patvirtinimui, todėl negalėjo keliauti toliau nuodugnai neišnagrinėjus ir nesutvarkius šių dokumentų. Tuo pačiu buvo tikrinamas jų politinis lojalumas valstybei, ne kartą buvo patirtas sovietų žvalgybos spaudimas. Kadangi pabėgėliai į Japonijos žemes patekdavo be pinigų, buvome priversti ieškoti didesnių lėšų brangioms telegramams ir užsienio valstybių konsulatų formalumams apmokėti.”

Tadeuszo Romerio laiškas Lenkijos Respublikos Užsienio reikalų ministrui Londone 1941 m. vasario 6 d. Tadeusz Romer fonds: diplomatic activities: C-10451, Public Archives Canada.

Japonia / Japan / Japonija

Życie codzienne uchodźców

🇬🇧 The Everyday Lives of the Refugees

🇸🇰 Kasdienis pabėgėlių gyvenimas

🇸🇰 Broszura Informacji Turystycznej Miasta Kobe.

🇬🇧 The Information brochure of the Tourist Information Center in Kobe.

🇸🇰 Kobės miesto Turizmo informacijos biuro informacinė brošiūra.

Od momentu przybycia do Japonii uchodźcy żyli w nerwowej atmosferze spowodowanej niepewnością, co przyniesie jutro. Duża część osób nie posiadała pieniędzy ani wiz, a jedynie fikcyjne pozwolenie na bezwizowy wjazd do Curacao. Życie toczyło się wokół małej synagogi założonej przez rosyjskich Żydów oraz japońskiej restauracji rybnej prowadzonej przez kobietę zwaną Mama-san.

Osoby, które były w lepszej sytuacji finansowej, zwiedzały Japonię, starając się wypełnić czas oczekiwania na wizy. Inni podróżowali głównie na trasie między Kobe a Tokio, aby dopełnić wszelkich formalności dotyczących procedury wizowej. Nawiązywano kontakty z organizacjami syjonistycznymi i bundowskimi w nadziei na znalezienie sponsorów. Jednocześnie poszukiwano członków rodzin mieszkających w Stanach Zjednoczonych i innych krajach, poprzez których udałoby się

zdołać zaproszenia i wizy na dalszą podróż. Redaktor Adam Świsłocki prowadził korespondencję z ambasadą w Tokio, licząc na zezwolenie na wyjazd do Palestyny. Na podstawie jego biletów i kopii owej korespondencji wiadomo, że był kilkakrotnie wzywany do Tokio. Fakt ten dowodzi, iż – pomimo istnienia w Osace tymczasowego konsulatu – w celu uregulowania kwestii większej wagi uchodźcy musieli pokonywać drogę ok. 9 godzin pociągiem, aby sfinalizować procedury konsularne w Tokio.

Dla przybyszów szczególną nowością były warunki pogodowe w Japonii. We wspomnieniach Shoshany Kahan odnaleźć można następujące wspomnienia z jej pobytu w Japonii: „Nocą bardzo się baliśmy. Przechodził tajfun. Myśleliśmy, że cały domek zostanie porwany”, czy „Przeżyłam trzęsienie ziemi. Trwało sekundę. Ze ściany pospadały obrazy”.

Uchodźcy utrzymywali częste kontakty z osobami, z którymi los złączył ich w Wilnie. Organizowano przyjęcia dla tych, którym udało się otrzymać wizy do Ameryki Północnej. Dzieci uczyły się w szkołach w języku angielskim. Było to ich pierwsze zetknięcie z nauką w obcym języku, którą następnie będą kontynuować w Szanghaju. Jednocześnie uchodźcy byli świadomi problemów, z jakimi spotykały się kolejne osoby zmierzające z Wilna do Władywostoku. Niepokój budziła niemożność wjazdu tych osób do Japonii.

Podczas pobytu w Japonii uchodźcy utrzymywali stały kontakt z Polską i innymi krajami, w których przebywały ich rodziny. Wymieniali korespondencję, dowiadując się o wojennych losach swoich bliskich, jak również otrzymywali środki finansowe na dalszy pobyt od tych, którzy byli w stanie pomóc. W miarę możliwości przesyłali paczki z żywnością do Polski.

„Okoliczność, że wszyscy niemal garną się skwapliwie i z widocznym sentymentem do oficjalnych i społecznych placówek polskich w Japonii tłumaczyć się może oczywiście u wielu nie tyle reminiscencjami i ugruntowanym poczuciem wspólnoty państwowej, co względami bardziej utylitarnej natury. Niemniej jednak, zwłaszcza wśród elementów bardziej zasymilowanych, a więc bądź to związanych od dawna i poważniej z naszym życiem gospodar-

„The fact that everyone almost gladly clings to and appears fond of Polish official and societal institutions in Japan may, of course, be motivated not so much by nostalgic reminiscences or a well-grounded sense of community with the state, but for many, may be of a utilitarian nature. Nevertheless, especially among those more assimilated persons, and therefore those who had been connected for a long time, and more seriously so, with our economic or public life back in the country,

„Aplinkybes, kuomet beveik visi noriai ir su matomu ilgesiu šliejasi prie oficialių ir visuomeninių lenkų atstovybių Japonijoje, galima paaiškinti daugeliu atveju ne tiek nostalgija ir priklausymo valstybės bendruomenei jausmu, kiek pragmatiškuumu. Nepaisant to, ypač tarp labiau asimiliavusių asmenų, t.y. nuo seno susijusių su šalies ekonominiu ar vi-

czym lub publicznym w kraju, bądź też czynnych w życiu politycznym i społecznym w Polsce, znajduje się tutaj pewna ilość uchodźców bez wątplenia wartościowych państwo-wo, usposobionych patriotycznie, liczących na powrót do kraju i zdecydowanych służyć my i teraz na obczyźnie i później. Mieliśmy tu np. bardzo ładne przykłady ofiarnej roli odegranej przez pewnych uchodźców Żydów dla ratowania Polaków pozostałych w kraju.”

or those who had played an active role in Polish political and social life, among those there is a certain number of refugees, undoubtedly valuable to the State, patriotically-inclined, hoping to return to the country and determined to serve her now in exile and later on. For example, we have had very nice examples of the sacrificial role played by certain Jewish refugees, who saved the lives of Poles remaining in the country.”

suomeniniu gyvenimu, arba aktyvių politiniame ir socialiniame Lenkijos gyvenime, buvo tokių, kurie be jokių abejonių yra patriotiški, visuomeniški, besitikintys sugrįžti į savo šalį ir pasiryžę jai tarnauti dabar, išeivijoje, ir vėliau. Matėme labai gražių pavyzdžių, kai vieni žydų pabėgėliai pasiaukodami gelbėjo šalyje likusius lenkus.”

Pismo Tadeusza Romera do Ministra Spraw Zagranicznych RP w Londynie z 6 lutego 1941 r. Tadeusz Romer fonds: diplomatic activities: C-10451, Public Archives Canada.

Letter by Tadeusz Romer to the Minister of Foreign Affairs of the Republic of Poland in London, February 6th, 1941. Tadeusz Romer fonds: diplomatic activities: C-10451, Public Archives, Canada.

Tadeuszo Romerio laiškas Lenkijos Respublikos Užsienio reikalų ministrui Londone, 1941 m. vasario 6 d. Tadeusz Romer fonds: diplomatic activities: C-10451, Public Archives Canada.

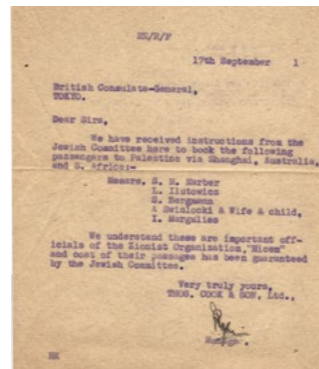
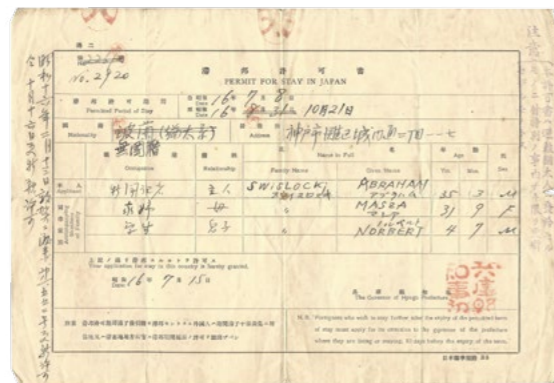
🇸🇰 Rodzina Świsłockich w Japonii. Zbiory prywatne Norberta Świsłockiego.

🇬🇧 The Swislocki family in Japan. Private collection of Norbert Świsłocki.

🇸🇰 Świsłockių šeima Japonijoje. Norberto Świsłockio asmeniniai rinkiniai.

- 🇺🇸 Bilety z podróży do konsulatu RP, pozwolenie na pobyt w Japonii, pismo zezwalające na wydanie wiz tranzytowych do Australii w przypadku wypełnienia dalszych formalności. Zbiory prywatne Norberta Świsłockiego.
- 🇬🇧 Tickets from a trip to the Polish consulate, a Japanese residency permit, a letter authorizing the issuance of transit visas to Australia in the event of the completion of further procedures. Private Collection of Norbert Świsłocki.
- 🇵🇱 Kelionės į Lenkijos konsulatą bilietai, leidimas viešėti Japonijoje, raštas suteikiantis leidimą išduoti tranzitines visas į Australiją, įvykdžius formalius reikalavimus. Privati Norberto Świsłockio kolekcija.

Nuo pat atvykimo pabėgėliai gyveno apimti nerimo ir įtampos, nežinodami, kas bus rytoj. Didelė dalis neturėjo santaupų, taip pat jokių kitų vizų tik fiktyvų leidimą beviziam atvykimui į Kurakao. Gyvenimas sukosi mažoje sinagogoje, kurią įkūrė iš Rusijos atvykę žydai, ir japonų žuvies restorane, kuriam vadovavo moteris vardu Ma-ma-san.

Turtingesni asmenys keliavo po Japoniją, taip stumdavo laiką belaukiant vizų. Kiti keliavo tik tarp Kobės ir Tokijo, kur tvarkė dokumentus reikalingus vizoms gauti. Buvo ieškoma rėmėjų tarp sionistinių ir „Bund“ organizacijų. Tuo pat metu buvo ieškoma šeimos narių gyvenančių JAV ar kitur, kurie padėtų gauti pakvietimus ir visas tolimesnei kelionei. Redaktorius Adamas Świsłockis susirašinėjo su ambasada Tokijuje, tikėdamasis sulaukti leidimo keliauti į Palestiną. Pagal bilietų ir laišku kopijas matoma, kad buvo kelis kartus iškviestas į Tokiją. Tai įrodo, kad nepaisant laikinojo konsulato Osakoje įkūrimo, svarbių klausimų atveju siekiant sėkmingai baigti konsulinę procedūrą pabėgėliai turėjo įveikti 9 val. atstumą keliaudami traukiniu.

Atvykėliams neįprastos Japonijos klimato sąlygos. Shoshanos Kahan prisiminimuose randami tokie žodžiai: „Naktį labai bijodavome. Užslinkdavo taifūnas. Galvodavome, kad nupūs visą namelį“ ar „Išgyvenau žemės drebėjimą. Tetruko sekundę. Nuo sienų nukrito paveikslai“.

Pabėgėliai dažnai palaikydavo ryšius su tais, kuriuos pažino dar Vilniuje. Buvo rengiami pobūviai tiems, kuriems pavyko gauti vizą į Šiaurės Ameriką. Vaikai mokyklose mokėsi anglų kalba. Tai buvo pirmas susidūrimas su mokslu užsienio kalba, kurios mokslus vėliau tęsė Šanchajuje. Tuo pat metu pabėgėliai suvokė problemas, kurias patyrė kiti asmenys keliaujantys iš Vilniaus į Vladivostoką. Nerimavo dėl problemų galinčių kilti kitiems pabėgėliams Japonijos pasienyje.

Būdami Japonijoje pabėgėliai palaikė ryšius su šeimomis Lenkijoje ir kitose valstybėse. Rašė laiškus vieni kitiems, taip sužinodavo apie artimųjų likimus, gaudavo pragyvenimui reikalingą piniginę paramą iš tų, kurie galėjo padėti. Taip pat siūsdavo maisto siuntinius į Lenkiją.

🇵🇱 „Zabrano nas do dobrego hotelu. Kiedy wyszłam potem na ulicę, aż zabrakło mi tchu. Takiego piękna nie widziałam jeszcze nigdy w życiu. Wydawało mi się, że to wszystko to tylko dekoracja, te kolorowe, maleńkie domeczki przystrojone lampionami... Jakby z papieru.“

🇬🇧 "We were taken to a good hotel. When I went out onto the street. I was breathless. I had never seen such beauty before in my whole life. It seemed to me that all this was just decoration, these colorful, tiny little houses, decorated with lanterns... Looked as though they were made from paper."

🇵🇱 „Mus nuvedė į gerą viešbutį. Kai vėliau išėjau į gatvę, praradau amą. Dar niekada gyvenime nebuvau mačiusi tokių grožybių. Atrodė, kad viskas čia tik dekoracija, spalvoti maži namukai papuošti žibintais... Atrodo lyg popieriniai.“

🇵🇱 🇬🇧 🇵🇱 Szoszana Kahan, In fajer un flamen, Buenos Aires 1949, 276.

From the moment they arrived in Japan, refugees lived in a tense atmosphere due to the uncertainty of what tomorrow could bring. A large portion of migrants did not have sufficient financial provisions, nor other travel documents and visas, other than the fictitious visa-free entry pamphlets to Curacao. Life revolved around a small synagogue founded by a group of Russian Jews and a Japanese fish-serving restaurant run by a woman called "Ma-ma-san".

People who were in a better financial situation, toured Japan, trying to fill the time waiting for visas with travel. Others journeyed mainly between Kobe and Tokyo in order to complete all procedures regarding visa protocol. Contacts were established with Zionist and Bund organizations in the hopes of finding patrons. At the same time, the diaspora sought out members of the families of refugees living in the United States and other countries, who could obtain invitations and

visas for further travel. Chief Editor Adam Świsłocki corresponded with the Polish Embassy in Tokyo, hoping to gain the permission for refugees to depart to Palestine. Based on his tickets and a copies of the aforementioned correspondence, we know that he was summoned several times back to Tokyo. This fact proves that - despite the existence of a temporary Polish Consulate in Osaka - in order to settle matters of higher importance and conclude consular procedures, refugees had to travel to Tokyo for about 9 hours.

For the newcomers, the weather conditions in Japan were particularly exotic. In Shoshana Kahan's memoirs, one can find the following passages concerning her stay in Japan: "We were very frightened at night. A typhoon passed over the city. We thought that the whole cottage would be airborne", or "I went through an earthquake. It lasted for only a second. The mounted paintings fell down from the wall. ,

The refugees frequent kept in touch with people whom they met back in Vilnius. They organized parties for those who were able to obtain visas to North America. Their children were taught in English in schools. It was their first encounter with an education conducted in a foreign language, which was something they would continue in Shanghai later on. Concurrently, refugees were aware of the problems people faced migrating from Vilnius to Vladivostok. The inability of those people to enter Japan was a cause of great distress amongst Polish refugees stationed on the isles.

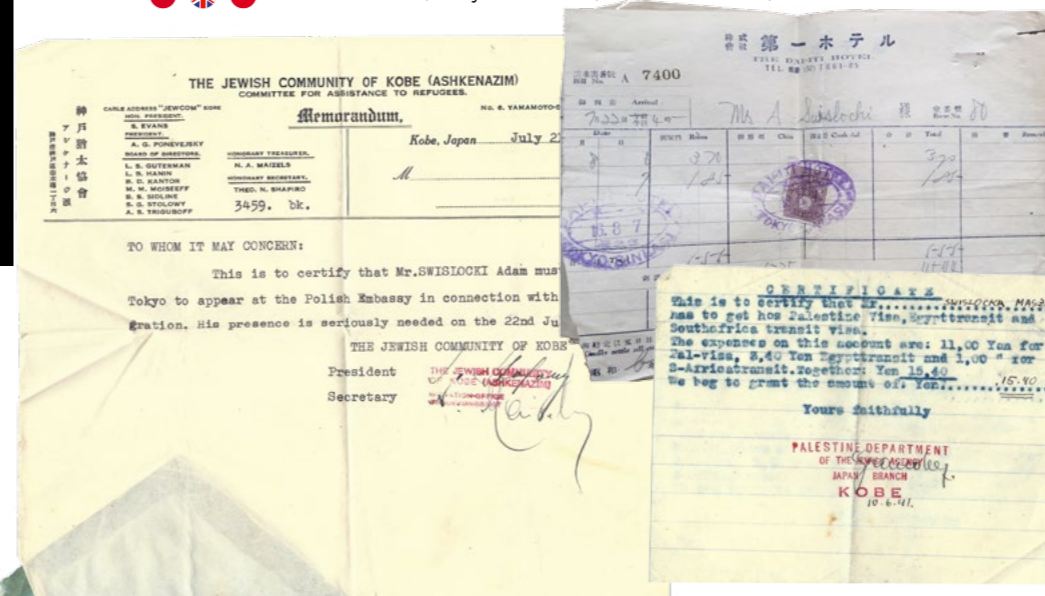
During their stay in Japan, refugees continuously kept in touch with Poland and other countries where their families resided. They exchanged letters, learning more about the war-trodden fates of their relatives, as well as received financial aid from those, who were able to help during their prolonged stay. Simultaneously, refugees sent food packages to Poland.

🇵🇱 „Widziałam dziś dziwną rzecz, która jest tak charakterystyczna dla spokoju narodu japońskiego. Przejechał wielki autobus pełen rannych japońskich żołnierzy; wszyscy na ulicy, nawet na ulicach sąsiednich, zamarli ze spuszczonej głowami. Tramwaje, riksze, wszystko się zatrzymało. Ze sklepów wyniesiono w pośpiechu tablice z napisami. Ludzie wybiegli ze sklepów, ustawili się w milczeniu z opuszczonymi głowami, tak oddaje się cześć armii. Kiedy autobus przejechał, ruch miejski został wznowiony.“

🇬🇧 "Today, I saw a strange event that is very characteristic of the peaceful-mindedness of the Japanese nation. A towering bus drove past, filled with wounded Japanese soldiers; everyone on the street, even on the neighboring streets, froze with their heads down. Trams, rickshaws, everything suddenly stopped. Boards with inscriptions were hurriedly carried out of the shops. People ran out of the stores and stood in silence with their heads bowed, this was how respect was shown to the military. When the bus drove away, the city traffic resumed."

🇵🇱 „Šiandien mačiau keistą dalyką, japonų tautai būdingą ramybę. Pravažiavo autobus pilnas sužeistų japonų karių; visi gatvėje, ir kaimyninėse gatvėse sustojo nuleidę galvas. Tramvajai, rikšos, viskas sustojo. Iš parduotuvių paskubomis išnešė lenteles su užrašais. Žmonės išbėgo iš parduotuvių ir sustojo tylėdami, nuleidę galvas, taip pagerbdami karius. Autobusui nuvažiavus miesto gyvenimas atgijo.“

🇵🇱 🇬🇧 🇵🇱 Szoszana Kahan, In fajer un flamen, Buenos Aires 1949, 275-276.

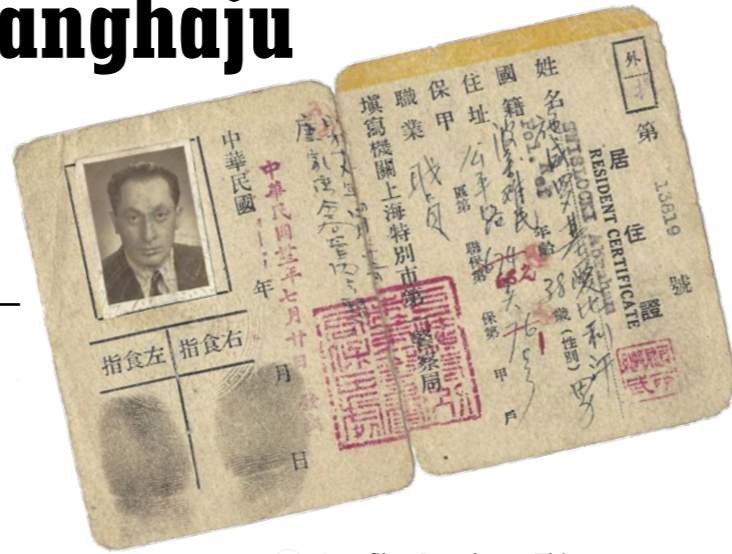

🇵🇱 Zaświadczenie o konieczności wyjazdu do Tokio wydane dla Adama Świsłockiego. Zaświadczenie o wydaniu wizej palestyńskiej. Rachunek z tokijskiego hotelu. Zbiory prywatne Norberta Świsłockiego.

🇬🇧 A certificate of exigency of travel to Tokyo issued to Adam Świsłocki. Information about granting a Palestinian visa. A bill from a Tokyo hotel. Private Collection of Norbert Świsłocki.

🇵🇱 Pareiškimas apie būtinybę vykti į Tokiją, dokumentas išduotas Adamui Świsłockiui. Informacija apie Palestinos vizą. Sąskaita iš Tokijaus viešbučio. Privati Norberto Świsłockio kolekcija.

Przybycie do Szanghaju i działania polskiej dyplomacji

- Certyfikat Rezydenta. Zbiory prywatne Norberta Świsockiego.
- Resident Certificate. Private collection of Norbert Świsocki.
- Rezydentų sertifikatas. Norberto Świsockio asmeniniai rinkiniai.

 The Arrival to Shanghai Port City

 Atvykimas į Šanchajų

W 1941 roku ponad 900 uchodźców, którym nie udało się otrzymać wiz do krajów sojuszników Polski, zostało przeniesionych z Japonii do Szanghaju. Po likwidacji Ambasady RP w Tokio, jesienią 1941 roku dołączył do nich także ambasador Tadeusz Romer, który, wraz z pełniącym w Szanghaju funkcję Chargé d'affaires RP Stanisławem de Rossetem, zapewniał opiekę polskim obywatelom.

Do Szanghaju, będącego dla polskich uchodźców kolejną bezpieczną lokalizacją, planowano przenieść działania ambasady, czy to w formie konsulatu, czy poselstwa, już od grudnia 1940 roku. W momencie przyjazdu członków polskiej ambasady do tego miasta większość ewakuowanych z Japonii polskich Żydów już tam przebywała.

Dziennikarze wydawanej na Dalekim Wschodzie gazety „Echo Szanghajskie” w numerze 103. z 1 listopada 1941 roku przedstawili entuzjastyczną reakcję mieszkańców w Szang-

haju przybyszów w następujący sposób: „Tysięczny tłum uchodźców zgotował p. Ambasadorowi Romerowi w dowód wdzięczności za opiekę, której doznał, gorącą owację, darząc odjeżdżających z przystani p. Ambasadora Romera i p. Chargé d'Affaires de Rosseta grzmotem oklasków”. Ponadto 29 października 1941 roku przedstawiciele Wyższej Szkoły Rabinicznej Tomchei Temimim Lubawicz Warszawa-Otwock nadali telegram do Romera, w którym wyrażali zadowolenie z przybycia dyplomaty „radosnym tradycyjnym staropolskim witaj”, żywiąc jednocześnie nadzieję na ponowne przywitanie w „odbudowanej ukończonej naszej Ojczyźnie”.

11 listopada 1941 roku, zaraz po przyjeździe, ambasador Romer zorganizował w siedzibie Poselstwa RP pierwsze posiedzenie Komisji Doradczej Uchodźców, będącej organem opiniotwórczym dla Polskiego Komitetu dla Uchodźców Wojennych w Szanghaju (Polrelief). Komisja składała się 15 delegatów

zrzeszeń zawodowych, społecznych i politycznych, którzy reprezentowali całość uchodźstwa wojennego z Polski w Szanghaju. Polski Komitet dla Uchodźców Wojennych w Szanghaju zajmował się głównie kwestiami emigracyjnymi, a jedyną grupą, która nie miała swojej reprezentacji w organie doradczym, byli uczniowie rabinacy (ich interesy były reprezentowane przez odrębne delegacje). Kwestie finansowania uchodźstwa zostały przejęte przez Komitet Pomocy Żydowski Uchodźcom z Europy Wschodniej, nazywany potocznie Eastjewcom (Committee for Assistance of Jewish Refugees from Eastern Europe). Eastjewcom działał w porozumieniu z Komitetem Pomocy Żydowski Uchodźcom z Europy w Szanghaju (The Committee for Assistance of European Jewish Refugees in Shanghai), zwanym w nomenklaturze uchodźczej Komitetem Speelmana, oraz Joint Distribution Committee w Stanach Zjednoczonych.

In 1941, over 900 refugees who were unable to obtain visas to Poland's allied countries, were transferred to Shanghai. After the withdrawal of the Polish Embassy from Tokyo in the Autumn of 1941, the refugees were joined by Ambassador Tadeusz Romer and Stanislav de Rosset, who held the position of Chargé d'affaires of Poland in Shanghai, and together, the diplomats provided aid to Polish citizens.

Shanghai, which was yet another safe location for Polish refugees, was where the operations of the Polish Embassy were planned to be transferred to as early as December 1940, whether it be in the form of a Consulate or a Diplomatic Mission. When the Polish diplomatic representatives finally arrived in the city, most of the Polish Jews evacuated from Japan were already stationed there.

Journalists from the “Shanghai Echo”, a newspaper published in

1941 m. į Šanchajų perkelta daugiau nei 900 pabėgėlių, kuriems nepavyko gauti vizų į Lenkijos sąjungininkų šalis. 1941 m. rudenį likvidavus Lenkijos ambasadą Tokijuje prie jų prisijungė ambasadorius Tadeuzas Romeris, kuris, kartu su Lenkijos respublikos Chargé d'affaires Šanchajuje Stanisławu de Rossetu, globojo lenkų piliečius.

Į Šanchajų, tapusį dar vienu saugiu prieglobsčiu lenkų pabėgėliams, buvo planuojama perkelti Lenkijos padalinį, konsulatą ar atstovybę dar 1940 m. gruodį. Lenkų ambasados darbuotojams atvykus į šį miestą, dauguma iš Japonijos evakuotų Lenkijos žydų jau ten buvo.

Tolimuosiuose Rytuose leidžiamo laikraščio „Šanchajaus aidas” (lenk. k. „Echo Szanghajskie”) 1941 m. lapkričio 1 d. nr. 103 žurnalistai aprašė džiaugsmingą Šanchajuje gyvenančių pabėgėlių reakciją: „Tūkstantinė

the Far East, wrote about the enthusiastic response of the newcomers residing in Shanghai to the diplomats' arrival in their 103rd number, distributed on November 1st, 1941: “A crowd of a thousand refugees greeted His Excellency Ambassador Romer and Chargé d'Affaires de Rosset with exuberant ovations, expressing gratitude for the care they had experienced, bidding them farewell with a thunder of applause as they departed the harbour”. Furthermore, on October 29th, 1941, representatives of the Rabbinical College, Tomchei Temimim Lubawicz, Warsaw-Otwock transmitted a telegram addressed to Romer, in which they expressed their happiness at the diplomat's arrival with a “a joyous and traditional Old Polish Welcome”, simultaneously hoping he would be greeted again in such a fashion in the “newly rebuilt beloved homeland”.

Immediately after his arrival, on November 11, 1941, Ambassador Romer

minia ambasadoriui Romeriui išreiškė dėkingumą už globą ir surengė garsius plovimus, iš prielaukos išvažiuojančius ambasadorių Romerį ir Chargé d'Affaires de Rosseta apdovanojo plojimų audra”. Be to 1941 m. spalio 29 d. aukštesniosios rabinų mokyklos Tomchei Temimim Lubawicz Warszawa-Otwock išsiuntė Romeriui telegramą, kurioje džiaugsmą, dėl diplomato atvykimo aprašė kaip „džiugų tradicinį lenkų pasveikinimą”, tuo pačiu tikėjosi vėl susitikti „atkurtoje mylimoje mūsų Tėvynėje”.

Iškart po atvykimo 1941 m. lapkričio 11 d. ambasadorius Romeris Lenkijos Respublikos pasiuntinybės būstinėje suorganizavo pirmą Pabėgėlių tarybos komisijos posėdį. Tai patariamąją galią turintis padalinys prie Lenkų komiteto karo pabėgėliams Šanchajuje (Polrelief). Komisijoje buvo 15 atstovų iš progresinių, visuomeninių ir politinių sąjungų, kurie atstovavo karo pabėgėlius atvykusius

organized the first meeting of the Refugee Advisory Committee, which served as consultative body for the Polish Committee for War Refugees in Shanghai (Polrelief), at the Polish Legation. The commission consisted of 15 delegates belonging to professional, social and political associations who represented the entirety of Poland's war refugees in Shanghai. The Polish Committee for War Refugees in Shanghai mainly dealt with emigration issues, and the only group that did not have representation in the advisory body were rabbinic students (their interests were represented by separate delegations). Issues of financing migration were taken over by the Committee for Assistance of Jewish Refugees from Eastern Europe, commonly called “Eastjewcom”. Eastjewcom acted in accordance with The Committee for Assistance of European Jewish Refugees in Shanghai, called “the Speelman Committee” among refugees as well as the Joint Distribution Committee in the United States.

iš Lenkijos į Šanchajų. Lenkų komitetas karo pabėgėliams Šanchajuje daugiausia dėmesio skyrė emigracijos klausimams, o vienintelė grupė, kurios atstovų nebuvo patariamojoje organizacijoje tai – rabinų mokiniai (jų interesus atstovavo atskiros grupės). Pabėgėlių finansavimo klausimus perėmė Žydų pabėgėlių iš Rytų Europos pagalbos komitetas, dar vadinamas „Eastjewcom” (angl. k. Committee for Assistance of Jewish Refugees from Eastern Europe). „Eastjewcom” veikė kartu su Komitetu Europos žydų pabėgėlių pagalbai Šanchajuje (angl. k. The Committee for Assistance of European Jewish Refugees in Shanghai), vadinamu Speelmano komitetu, bei „Joint Distribution

„25 kwietnia. Nie będą już przedłużać pobytów tranzytowych. Dziś wielu uchodźców zostało wysłanych do Szanghaju...”

“April 25. They will no longer extend transit stopovers. Today, many refugees have been sent to Shanghai...”

„Balandžio 25 d. Nebepratęs tranzitinių vizų. Šiandien daug pabėgėlių išsiųsta į Šanchajų...”

Szoszana Kahan, In fajer un flamen, Buenos Aires 1949, 275.

8/8/42
UNION RABBIS OF USA AND CANADA
675 BROADWAY NEW YORK
FIRMLY RESOLVED TO GIVE POLISH GOVERNMENTS HELP TO ALL POLISH CITIZENS OF JEWISH ORIGIN I MAY ASSURE YOU MY GOVERNMENT WILL DO THEIR UTMOST TO PROMOTE THE EVACUATION OF POLISH RABBINICAL REFUGEES FROM SHANGHAI STOP BEST THANKS FOR YOUR GENEROUS OFFER TO GUARANTEE THEIR MAINTENANCE IN THE WOULD BE COUNTRY OF REFUGEE
SIKORSKI

Telegram Władysława Sikorskiego do Związku Rabinów Amerykańskich i Kanadyjskich. Instytut Hoovera, Archiwum Akt Nowych w Warszawie, 800/42/0/-528: Refugees. Narodowe Archiwum Cyfrowe.

Władysław Sikorski's Telegram to the Union of American and Canadian Rabbis. Hoover Institute, Archive of NEW Acts in Warsaw, 800/42/0/-528: Refugees. The National Digital Archives.

Władysława Sikorskiego telegrama Amerikos ir Kanados rabinų sąjungai. Instytut Hoovera, Archiwum Akt Nowych w Warszawie, 800/42/0/-528: Refugees. Lenkijos nacionalinis skaitmeninis archyvas.

„We wrześniu i październiku 1941 roku w związku z likwidacją Ambasady R.P. w Tokio, władze japońskie przetrzuciły do Szanghaju wszystkich pozostających jeszcze w Japonii uchodźców z Polski w liczbie ok. 1.000, prawie wyłącznie Żydów. Opieką nad nimi zająłem się osobiście, przybywszy do Szanghaju 1 listopada 1941 roku, jako Ambasador w misji specjalnej. Wstrzymanie połączeń okrętowych, a następnie wybuch wojny na Pacyfiku udaremniły nasze starania o rozmieszczenie

wszystkich pozostałych uchodźców, dzięki zdobytym nowym kontyngentom wizowym do Australii, Nowej Zelandii, Birmanii i Palestyny. W rezultacie pozostało w Szanghaju około 950 uchodźców Żydów, obywateli polskich (...).”

Sprawozdanie Tadeusza Romera przygotowane w Teheranie w 1942r. Tadeusz Romer fonds: diplomatic activities: C-10451, Public Archives Canada.

“In September and October 1941, due to the withdrawal of the Embassy of the Republic of Poland in Tokyo, Japanese authorities transferred all remaining refugees from Poland still residing in Japan, a number of approximately 1,000, almost exclusively Jews, to Shanghai. I personally took care of their needs, arriving in Shanghai myself on November 1st 1941, as Ambassador at a special diplomatic mission. The suspension of ship connections,

and then the outbreak of the Pacific War, thwarted our efforts to relocate all remaining refugees, thanks to newly acquired visa quotas to Australia, New Zealand, British Burma and Palestine. As a result, about 950 Jewish refugees, Polish citizens remained in Shanghai (...).”

Report of Tadeusz Romer prepared in Tehran, 1942. Tadeusz Romer fonds: diplomatic activities: C-10451, Public Archives, Canada.

„1941 m. rugsėjo ir spalio mėn. panaikinus ambasadą Tokijuje japonų valdžia į Šanchajų perkėlė Japonijoje buvusius pabėgėlius iš Lenkijos, viso apie 1000 asmenų, beveik visi buvo žydai. Globoti juos ėmiausi asmeniškai, į Šanchajų 1941 m. lapkričio 1 d. vykau kaip specialiosios misijos ambasadorius. Laivų transporto maršrutų sustabdymas, Ramiajame vandenyne prasidėjęs karas neleido įgyvendinti mūsų pastangų išskirs-

tant visus likusius pabėgėlius pagal naujai gautas kvotas į Australiją, Naująją Zelandiją, Birmą, Palestiną. Galiausiai Šanchajuje liko apie 950 žydų pabėgėlių, Lenkijos piliečių (...).”

Tadeuszo Romerio ataskaita paruošta Teherane 1942 m. Tadeusz Romer fonds: diplomatic activities: C-10451, Public Archives Canada.

Członkowie Polskiego Komitetu Pomocy Ofiarom Wojny. Zbiory prywatne Teresy Romer.

Members of the Polish Committee for the Assistance to War Victims. Private collection of Teresa Romer.

Lenkų komiteto karo aukoms nariai. Privati Teresos Romer kolekcija.

Zezwolenie dla Abrahama Świsłockiego na przeprowadzkę oraz Legitymacja Związku Polaków w Chinach. Zbiory prywatne Norberta Świsłockiego.

Permission for Abraham Świsłocki to relocate and his ID card of the Union of Polish People in China. Private collection of Norbert Świsłocki.

Leidimas Abrahamui Świsłockiui persikelti bei jo Kinijos lenkų sąjungos nario pažymėjimas. Privati Norberto Świsłockio kolekcija.

Biuletyny wydawane w Szanghaju. Zbiory prywatne Norberta Świsockiego.

Public notices issued in Shanghai. Private collection of Norbert Świsocki.

Šanchajuje leisti biuletiniai. Norberta Świsockio asmeniniai rinkiniai.

Szanghaj / Shanghai / Šanchajus

Życie codzienne uchodźców

The Everyday Lives of the Refugees

Kasdienis pabėgėlių gyvenimas

Wybuch wojny między Japonią a Stanami Zjednoczonymi w grudniu 1941 roku spowodował nie tylko obawę przed działaniami militarnymi, ale również znaczne pogorszenie sytuacji uchodźców w Szanghaju. Zablokowano dopływ funduszy z amerykańskich banków do tego miasta. Polskich uchodźców odcięto także od dróg dalszych migracji do krajów, w których planowali oni przeczekać wojenną zawieruchę.

Wraz z likwidacją Poselstwa RP w Szanghaju sprawami uchodźców zajęła się demokratycznie wybrana Reprezentacja Uchodźców Wojennych z Polski, zalegalizowana jako Sekcja Związku Polaków w Chinach. Zorganizowano Kasę Wzajemnej Pomocy oraz Obywatelski Sąd Polubowny. Polish Aid Society było odpowiedzialne za sprawy finansowe uchodźstwa – przydzielanie zasiłków na zakwaterowanie, utrzymanie stołówek oraz doraźną pomoc w przypadkach losowych. Dzieci zaczęły

uczęszczać do szkoły „Peter Pan” oraz placówek edukacyjnych finansowanych przez żydowskie organizacje charytatywne.

Codziennie życie skupiało się na tymczasowym zaspokojeniu podstawowych potrzeb, w tym znalezieniu źródeł dochodu, oraz organizacji życia religijnego i kulturalnego. Decyzją władz japońskich z 18 lutego 1943 roku uchodźcom nakazano przesiedlenie do dzielnicy Hongkew. Miejsce to zostało potem określone mianem „getta”. Ograniczenie obcokrajowcom przebywającym w Szanghaju swobody przemieszczania się doprowadziło do drastycznego pogorszenia ich warunków życia i zmniejszenia możliwości zarobkowych.

Na przekór wszystkim trudnościom życie kulturalne polskich obywateli w Szanghaju kwitło. Organizowano, niezależnie od poglądów politycz-

nych czy wyznawanej religii, patriotyczne wydarzenia i spotkania, które miały na celu podtrzymywanie ducha opuszczonej ojczyzny. Stołówka, jej zarząd, finansowanie i funkcjonowanie stanowiły centrum zainteresowania większości uchodźców. Obiady były często jedynym pożywnym posiłkiem oraz okazją do spotkań i wymiany poglądów. W związku z tym również na łamach polskojęzycznej prasy dyskusje na temat funkcjonowania stołówek stały się jednym z kluczowych tematów poruszanych w środowisku uchodźczym.

„Dziś wystawiliśmy sztukę „Z tamtego świata”. Zagrają bez dekoracji i bez kurtyny. Przedstawienie bardzo się podobało. Pozostawiło sporą kwotę na życie.”

“Today we staged the play “From the Other World”. We performed it without decorations and without a curtain. The performance was very popular. It left us with a large amount of money we could allocate to daily expenses.”

„Šiandien parodėme spektaklį „Iš kito pasaulio” (lenk. k. „Z tamtego świata”). Vaidinome be dekoracijų, be teatro uždangos. Spektaklis labai patiko. Liko nemaža suma pragyvenimui.”

Szoszana Kahan, In fajer un flamen. Buenos Aires 1949, 299.

Trudności techniczne i finansowe stołówki

Stołówka na Rte des Soeurs stoi obecnie wobec poważnych trudności technicznych i finansowych. W związku z wygaśnięciem terminu kontraktu najmu lokalu (kilka dni) jest zagrożenie utraty pomieszczenia dla kuchni.

Zarząd stołówki czyni wszelkie próby dla uzyskania dalszej próbnego kontraktu, przy czym konieczny jest pokonywanie ogromnych trudności i przeciwności z rozmaitych stron. Czy uda się Zarządowi sprawę załatwić — okaże najbliższa przyszłość.

Powinny problem dla stołówek powstał w związku z brakiem w mieście węgla i równoczesnym kolosalnym wzrostem ceny. Wobec konieczności natychmiastowego zmniejszenia ilości czynnych placów finansowe.

przejęliowu jednodniowe obiady. W obecnej chwili sprawa zaopatrzenia kuchni w odpowiedni opał jest niedołatwiona. Wobec braku węgla wracę stołowo do obiadów 2-daniowych.

Najpoważniejszą kwestią do rozwiązania przed którą stoi obecnie stołówka, jest zapewnienie na najbliższą jutę przysyłek potrzebnych funduszy. Zarząd finansowy P.A.S., który finansuje kuchnię aż na wyprzedzenie, toteż znacząco nieuniknioną było podwyższenie cen na produkty (szczególnie wobec wrażliwych cen na produkty) podwyższenie cen obiadów do \$ 7.— i zredukowanie ilości obiadów mieszanych. O ile P.A.S. nie będzie w stanie w dalszym ciągu subwencjonować stołówek — będzie należało wstrząsnąć starania o inne źródła finansowe.

HUMOR

Podziwiasz

Pan Kukulkan kupił sobie domki na przedmieściu i z dumą prowadzi tam przyjaciół, aby mu go pokazać.

— Patrz, widać tu przed sobą — ten domki tam, koto kurczki, jest mój.

— A który jest kurczki?

Przeniesienie stołówki

Nielatwy jest problem stołówek. Obecnie stołówka na Route de Soeurs przeniesiona być musi do dystryktu. Na szczęście udaje ją się urządzić w punkcie dość bliskim do „Salvation” i godowna nr. 1 — gdzie przebywać będzie większość uchodźców. Jest już pewne, że stołówka mieścić się będzie w centrum dystryktu na Tongshan-Road 416/43. Będzie tam duża sala jadalna, cztery pokoje oraz kuchnia. Przypuszczalnie należy, że miejscowe społeczeństwo przyjdzie z pomocą Zarządowi, dającemu jednak do stworzenia takiej stołówki, która nie tylko wydawała obiady i kolacje, ale mogłaby być jednocześnie świetlicą — a nawet czynnikiem w rozwoju klubu, gdzie odbywały się zebrania uchodźcze i imprezy kulturalno- oświatowe.

SZUKASZ SZCZĘŚCIA?

kup jeszcze dziś los na loterii POLSKIEGO CZERWONEGO KRZYŻA

Pomóżesz naszym Żołnierzom i Rodakom cierpiącym głód i nudzę

Bilety w cenie Sz. \$ 2.— do nabycia w...

WIADOMOŚCI RÓŻNE

Data 14 b. m., o godzinie 8.30 wieczorem, przed mikrofonem radiostacji XGDS w Szanghaju wystąpił z mełami młody i uśmiechnięty pianista polski p. Leon Pommerer. Program koncertu zawierał dwie etudy i walc Szopena, parafrazę na temat muzyki polskiej p. L. „Złoty drzewo”, skąd pianista wyciągnął jego własne kompozycje.

Liczne audytoria polskie i zagraniczne, które słuchały koncertu p. Pommerera, mogły z przyjemnością stwierdzić wysoką technikę i prawdziwą zdolność kompozytorską pianisty, który w każdy wiersz przez siebie wykonywany potrafi włożyć maksimum uczucia i salubnej czystości tonu.

P. Leonowi Pommererowi, który wystąpił jeszcze w Szanghaju przed swoim bliskim wyjazdem do Ameryki Północnej, życzymy powodów i sukcesów w sztuce i zadowolenia z rezultatów swojej pracy i swego czczonego talentu.

POLKA WYDAJE
Smaczne, zdrowe, domowe obiady.
219/16-D, Avenue de Roi Albert
TEL. 7742

Polski zakład fryzjerski
„RECORD”
Ladies' & Gentlemen's Hairdressers
Grand Theatre Building
238, Bubbling Well Road
Shanghai
Telephone 39344

Konwertanty Boniecki
525, Avenue Foch, Tel. 76287
Naprawy, przeróbki i udoskonalenia wszelkich radioodbierników.
Zakładanie i naprawa.
Sprawdzanie odbierników i instalacji radiowych.
Porady fachowe bezpłatnie.

Windor
1172 Broadway East
(między Garden-Bridge)
Właściciel Julius Katz
Wykonuje potrawy polskiej sztuki kulinarnej: specjalne produkty, kaszki, naleśniki z owocami, flaki z porzeczka, pierogi ze mięsem, kielbki itp.
Specjalne odwodnienie potraw przygotowywane za zamówieniem, otrzymane na dzień przed zamówieniem odwodnienia naszego lokalu.

Polski zakład fryzjerski
„RECORD”
Ladies' & Gentlemen's Hairdressers
Grand Theatre Building
238, Bubbling Well Road
Shanghai
Telephone 39344

Konwertanty Boniecki
525, Avenue Foch, Tel. 76287
Naprawy, przeróbki i udoskonalenia wszelkich radioodbierników.
Zakładanie i naprawa anten.
Sprawdzanie odbierników i instalacji radiowych.
Porady fachowe bezpłatnie.

Nowocześnie urządzona polska
KAWIARNIA
BI-BA-BO
1743 Avenue Joffre,
róg Route Winling

R. A. WOŁOCHOWICZ
masażysta
209 Avenue Haig, apt. 3, godziny przyjęć: 10-1 i 3-6 po poł.
Specjalista w leczeniu anemii, grypy, ischiasu, neurastenii i systemu nerwowego.

Drobne ogłoszenia
Nabożeństwa dla Polaków odbywają się w kaplicy O. O. Franciszkanów, 141 Avenue Dubail, co niedziela punktualnie o godz. 9 rano.
Kancelaria Polskiej Parafii Katolickiej (141 Avenue Dubail) jest czynna we wtorki, środy i piątki od godziny 6.00 do 7.00 wieczorem. Telefon Nr. 81861.

Masaże: ogólny, atletyczny, od-tłuszczający i medyczny. Gabinet wyposażony jest w najnowsze aparaty medyczne.

CZY ZAPISAŁEŚ SIĘ W REJESTRACH PARAFII POLSKIEJ? PAMIĘTAJ O TYM OBOWIĄZKU.

The outbreak of the Pacific War between Japan and the United States in December 1941, caused not only increased fear of military action, but also a significant deterioration of the situation of refugees in Shanghai. The inflow of capital funds from American banks was blocked to the city. At the same time, Polish refugees were cut off from further migration routes, which were to lead them to countries in which they had planned to wait out the war turmoil.

With the closing of the Polish Legation in Shanghai, issues relating to refugee-life were taken up by the democratically elected Polish War Refugee Representation, registered as a Section of the Polish People in China Organization. A Mutual Assistance Fund and a Citizens Arbitration Court were organized for the sake of the people. The Polish Aid Society was responsible for the exiles' financial issues - allocating social aid for accommodation purposes, the maintenance of the refugee

1941 metų gruodžio mėn. kilęs karas tarp Japonijos ir Jungtinių Amerikos Valstijų kėlė nerimą ne tik dėl karo veiksmų, bet ir dėl pabėgėlių Šanchajuje padėties blogėjimo. Sustabdytos pinigų perlaidos iš amerikiečių bankų į Šanchajų. Ekonominė situacija mieste, izoliuotame nuo viso pasaulio, buvo labai sudėtinga. Tuo pat metu lenkų pabėgėliams buvo užkirstas kelias migruoti į kitas šalis, kuriose planavo pralaukti karo suirutę.

Panaikinus Lenkijos Respublikos pasiuntinybę Šanchajuje pabėgėlių reikalais rūpinosi demokratiškai išrinkta Lenkijos karo pabėgėlių atstovybė, įregistruota kaip Kinijos lenkų sąjungos skyrius. Buvo įkurtos Pagalbos teikimo kasos (lenk. k. Kasa Wzajemnej Pomocy) bei Pilietinis arbitražo teismas (lenk. k. Obywatelski Sąd Polubowny).

canteen and emergency assistance in cases of emergency. Children began to attend "Peter Pan" School as well as educational institutions financed by Jewish charity organizations.

Everyday life focused primarily on satisfying basic needs of the refugees, that including finding sources of income, organizing religious and cultural life. On February 18, 1943, Japanese authorities decided that refugees were to be resettled to the Hongkew district of Shanghai. This place was later described as "the ghetto". Limiting the freedom of movement of foreigners living in Shanghai, led to the drastic deterioration of their living conditions and reduced their opportunities of employment.

In spite of all the difficulties, the cultural life of Polish citizens stationed in Shanghai flourished. Patriotic

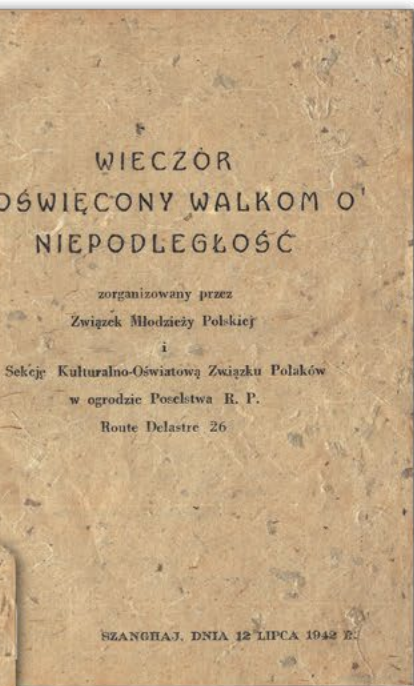
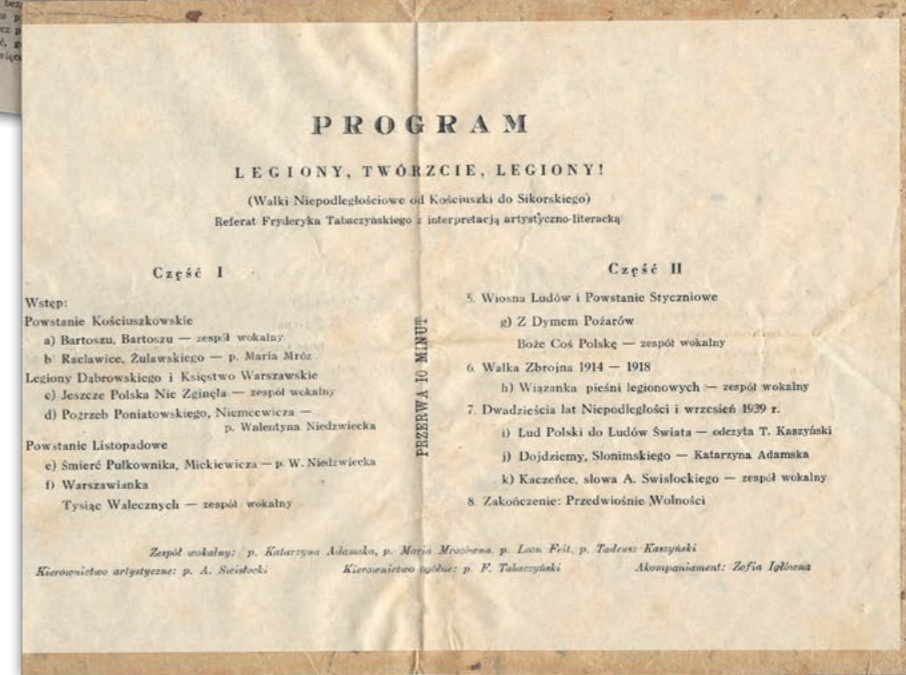
„Polish Aid Society“ rūpinosi pabėgėlių finansiniais reikalais – teikdavo paramą būstui bei ženklia pagalba kai kuriais, atsitiktiniu būdu parinktais atvejais. Vaikai pradėjo lankyti „Peter Pan“ mokyklą bei žydų labdaros organizacijų remiamas ugdymo įstaigas.

Kasdieniam gyvenime buvo svarbiausia užtikrinti būtinuosius poreikius, ieškoti būdų pajamų gavimui bei organizuoti religinį ir kultūrinį gyvenimą. Japonų valdžia 1943 m. vasario 18 d. priėmė sprendimą, kuriuo nurodė pabėgėliams persikelti į nuošalesnį miesto rajoną Hongkew. Ši vieta buvo vadinama „getu“. Šanchajuje esantiems užsieniečiams apribojus judėjimo laisvę drastiškai pablogėjo jų gyvenimo sąlygos, galimybės užsidirbti.

events and meetings, aimed at uplifting the spirit of their desolate homeland were organized regardless of people's political views and/or religious beliefs. The canteen, its management, financing and functioning became the primary interest of the majority of refugees. Dinners were often the only nutritious meal and an opportunity to meet and exchange views, that the exiles were granted during the day. Therefore, discussions about the functioning of the canteen also became one of the key topics addressed by the refugee community and one regularly published on the pages of the Polish-language press.

Nepaisant visų sunkumų lenkų piliečių kultūrinis gyvenimas Šanchajuje klestėjo. Buvo organizuojami patriotiniai renginiai ir susitikimai, dalyvauta nepaisant politinių ar religinių pažiūrų, buvo vieningai siekiama palaikyti apleistos tėvynės dvasią.

Valgykla, jos valdyba, finansavimas ir veikla kėlė didžiausią daugelio pabėgėlių susidomėjimą. Pietūs dažnai buvo vienintelis maistingas valgis per visą dieną, čia pat buvo galimybė susitikti ir pasikalbėti. Tad ir lenkakalbėje spaudoje diskusija apie valgyklos veiklą tapo esmine pabėgėlius jaudinančia tema.

🇬🇧 Afisze ir programų, artykuł z „Echa Szanghajskiego“. Zbiory prywatne Norberta Świśtockiego.

🇬🇧 Posters and programs, article from Shanghai Echo. Private collection of Norbert Świśtockiego.

🇱🇹 Afišos ir programos, straipsnis iš „Šanchajaus aidas“ (lenk. k. „Echo Szanghajskie“). Privati Norberto Świśtockio kolekcija.

Szanghaj / Shanghai / Šanchajus

Twórczość publicystyczna i literacka uchodźców

🇬🇧 The Journalistic and Literary Works of Refugees

🇨🇪 Pabégélių žurnalistinė ir literatūrinė kūryba

WIADOMOŚCI

PISMO UCHODźCÓW WOJENNYCH W SZANGHAJU

ידיעות

וואכנבלאט פאר די אינטערעסן פון די פוילישע קריגס-פלייטים

W 1936 roku Związek Młodzieży Polskiej w Chinach rozpoczął wydawanie miesięcznika, który następnie został przekształcony w dwutygodnik o nazwie „Echo Szanghajskie”. Wydawnictwo to było częściowo finansowane przez Konsulat Rzeczypospolitej w Szanghaju, jak również tamtejszy Związek Polaków. Gdy jesienią 1941 roku do Szanghaju przyjechali z Japonii polscy uchodźcy, w ich gronie znalazło się wielu intelektualistów – w tym dziennikarzy.

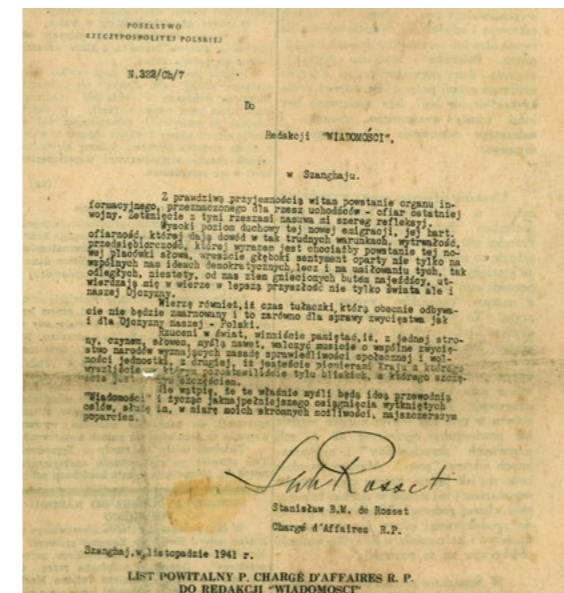
Pod koniec 1941 roku, ze względu na wybuch wojny na Pacyfiku, działalność wydawnicza w mieście została wstrzymana. Pierwszy numer „Echa Szanghajskiego” ukazał się po dłuższej przerwie, 15 września 1942 roku. Nowo powołana redakcja zaprosiła wszystkie zainteresowane strony do aktywnego udziału w tworzeniu tego polskiego pisma. Przebywający w Szanghaju żydowscy uchodźcy,

wśród których znajdowali się literaci i dziennikarze, licznie odpowiedzieli na to zaproszenie. Od tego momentu na łamach „Echa” zaczęły ukazywać się artykuły i wiersze żydowskich twórców. Wśród nich odnaleźć można twórczość m.in. Stefana Gołąba.

Jednym z najbardziej aktywnych autorów był Adam (Abraham) Świśtowski – dziennikarz związany m.in. z przedwojennym polskim magazynem satyrycznym „Szpilki”. Polegając na swoim doświadczeniu wydawniczym, stał się on pomysłodawcą i redaktorem gazety „Wiadomości”, która ukazała się 8 grudnia 1941 roku w dwóch wersjach językowych – polskiej i jidysz. W wydaniu tym sformułowano cele i założenia działalności uchodźców w Szanghaju. Redakcja gazety podkreślała konieczność jedności wśród wszystkich Polaków, niezależnie od ich

politycznych i religijnych przynależności, ze względu na potrzebę wspólnej walki o wyzwolenie ojczyzny. W „Wiadomościach” wyraźnie zaznaczona została potrzeba bycia „użytecznym” na uchodźstwie, stąd duża aktywność grupy dziennikarzy i literatów przebywających w Szanghaju.

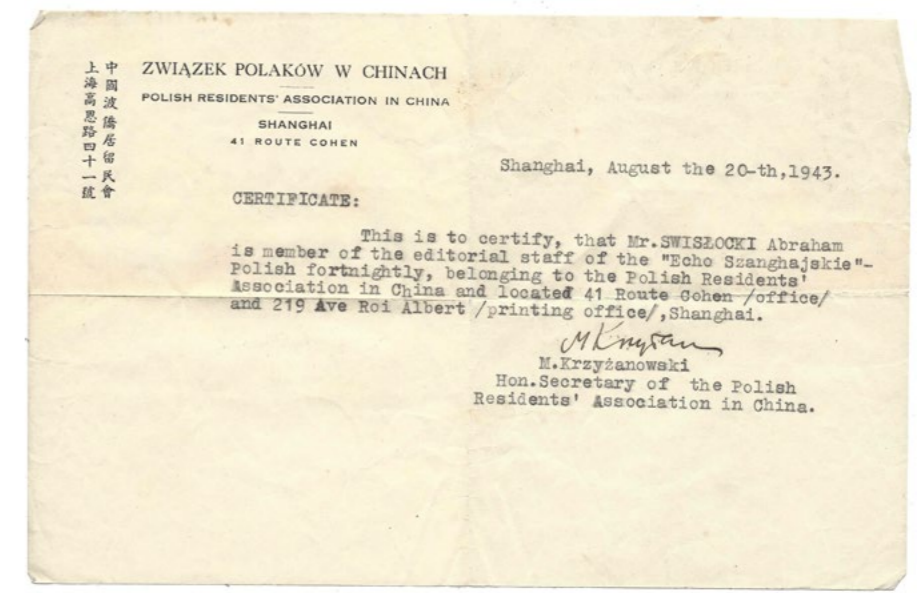
Podobnie jak działalność redakcji „Echa Szanghajskiego”, tworzenie nowego pisma przerwano wraz z wybuchem wojny na Pacyfiku. Dopiero w lipcu 1943 roku ponownie zainicjowano wydawanie „Wiadomości” – tym razem jako dodatku do „Echa”. Suplement ten pełnił rolę forum wymiany informacji i poglądów na temat życia uchodźczego w Szanghaju. Stał się również symbolem związków polskojęzycznej społeczności Szanghaju.

🇨🇪 List powitalny Chargé d'Affaires RP w Szanghaju Stanisława B. M. de Rosseta do redakcji „Wiadomości”, listopad 1941. Zbiory prywatne Norberta Świśtockiego.

🇬🇧 Welcoming letter from the Chargé d'Affaires of Poland in Shanghai Stanislav B. M. de Rosset addressed to the editorial committee of the "Shanghai Echo", November 1941. Private collection of Norbert Świśtocki.

🇨🇪 Pasveikinimo laiškas nuo Lenkijos Respublikos Chargé d'Affaires Šanhahuje Stanisława B. M. de Rosseto laikraščio „Wiadomości” redakcijai, 1941 m. lapkritis. Privati Norberto Świśtockio kolekcija.

🇨🇪 Zaświadczenia wydane przez Związek Polaków w Chinach oraz redakcję czasopisma „Echa Szanghajskiego” dla Adama Świśtockiego, członka redakcji. Zbiory prywatne Norberta Świśtockiego.

🇬🇧 Certificates issued by the Union of Polish People in China and the Editorial Committee of the "Shanghai Echo" newspaper for Mr. Adam Świśtocki, a member of the Committee. Private Collection of Norbert Świśtocki.

🇨🇪 Kinijos lenkų sąjungos bei laikraščio „Echo Szanghajskie” redakcijos išduotos pažymos Adamui Świśtockiui, redakcijos nariui. Privati Norberto Świśtockio kolekcija.

🇨🇪 „Jednego jesteśmy jednak pewni: przyszły historyk stosunków polsko-żydowskich zainteresuje się naszym wydawnictwem (...) Będzie patrzył na polskie i żydowskie litery i dziwić się będzie (...) Polskie i żydowskie litery pod jednym dachem? Żydowskie litery z prawych stronicy gazety spotykają się w zgodzie z polskimi literami lewych kart „Wiadomości”. Co więcej! Podają sobie symbolicznie ręce i zlewają się w harmonijną pieśń słów, służących [...] wspólnej świętej misji ostatecznego wyzwolenia Polski”.

🇬🇧 “We are certain of one thing: the future historian of Polish-Jewish relations will be interested in our publishing house (...) They will look upon Polish and Jewish letters and will be amazed (...) Polish and Jewish letters under one roof? The Jewish letters of the right-hand side pages of the newspaper, meeting in effortless synchrony with Polish letters from the left side pages of “Shanghai Echo”? Furthermore! They entwine their symbolic hands and merge into a harmonious hymn of words, that serve [...] the common, holy mission which is the ultimate liberation of Poland.”

🇨🇪 „Dėl vieno esame tikri: būsimas lenkų-žydų santykių istorikas nagrinės mūsų leidinį (...) Pažvelgs į lenkų ir žydų raides, stebėsis (...) Lenkų ir žydų raides po vienu stogu? Žydų raides iš dešinės laikraščio pusės susitinka su kairiosios pusės lenkų raidėmis „Wiadomości” lapuose? Ir dar! Simboliškai tiesia ranką ir susijungia į žodžių giesmės harmoniją, tarnaujančią [...] bendrai šventai Lenkijos išlaisvinimo misijai.”

🇨🇪 Do czego dążymy, „Wiadomości”, 8 grudnia 1941, s. 1.

🇬🇧 What we strive for, “Shanghai Echo”, December 8, 1941, p. 1.

🇨🇪 Ko siekiame (lenk. k. Do czego dąžymy), „Wiadomości”, 1941 gruodžio 8 d., p. 1.

In 1936, the Polish Youth Union in China began publishing a monthly newspaper, which was later transformed into a biweekly called "Shanghai Echo". The newspaper was partly financed by the Consulate of the Republic of Poland in Shanghai as well as the Polish Union, which operated in the aforementioned city. When in autumn 1941, Polish refugees came to Shanghai from Japan, there were many intellectuals amongst them - including journalists.

Due to the outbreak of the Pacific War, publishing operations in the city also were put on hold near the end of 1941. The first issue of "Shanghai Echo" emerged after a longer break on September 15th, 1942. The newly appointed editorial staff invited all interested parties to actively participate in the creation of this Polish newspaper. Among the Jewish refugees who also stayed in

Shanghai, were writers and journalists, who responded to this invitation. That is why, from that moment onwards, articles and poems by Jewish artists appeared on the pages of "Echo". Among these works, one could find the creative content of Stefan Gołąb and others.

One of the most active authors was Adam (Abraham) Świśtockki - a journalist associated with, e.g. the interwar period, Polish satirical magazine "Szpilki" ("Pins"). Drawing on his publishing experience, he became the creator and editor of the newspaper "Shanghai Echo", which was first published on December 8, 1941, in two language versions - Polish and Yiddish. This edition postulated the goals and objectives of the activities of the refugees in Shanghai. The newspaper's Editorial Committee emphasized the call for solidarity among all Poles, regardless of their political and religious affiliations,

due to the necessity of fighting for the liberation of their homeland. The newspaper clearly indicated the need to be "useful" even when in exile, which would explain the booming activity of the group of journalists and writers residing in Shanghai.

With the outbreak of the Pacific War, the publishing of the new magazine was discontinued, as was the activity of the Shanghai Echo Editorial Committee. It was not until July 1943, that the issuing of the daily news was initiated once more - this time as an addition to the "Shanghai Echo". This supplement served as a forum for exchanging information and views on refugee life in Shanghai. It also became a symbol of the strong ties between the Polish-language community residing in Shanghai.

- „Echo Szanghajskie”. Zbiory Instytutu Józefa Piłsudskiego w Ameryce.
- "Shanghai Echo", Józef Piłsudski Institute of America Collection.
- „Šanchajaus aidas” (lenk. k. „Echo Szanghajskie”). Nuosavybė: Amerikos Józefo Piłsudskio institutas.

"Moon Over Shanghai"

The moon, which scours the glow of the stars surrounding him
On a sky helplessly brightening,
Has hitherto flared up and died aeons ago;
A corpse - gentle, dreamless and fading.
And then suddenly, his silent and compelling power,
Is aimless and endless.
The night, bathed in silver coldness vibrates with pleasure:
It's heart pierced by a dagger of silence.
And the evil vermin of the streets: the ulcers, blood and faeces -
Change into mystical flowers.
The torrent of hopeless desires is sucked out from idle bodies by
The Moon - its shimmering rays like dead spidery members.

Shanghai, 1942

„Mėnulis virš Šanchajaus"

Tas mėnulis, leidęs išblukti žvaigždėms
Ir bejėgiškai blėstančiam dangui,
Suliepsnojo prieš amžius ir mirė per dēm -
Lavonas - svajoklis švelnus svajomis neapaugęs.
Jo kurčios, nesulaikomos galios aiški paslaptis,
Jis iš niekur į niekur nebėga.
Sidabrinėj vėsoj išsimaudžiusi virpa naktis:
Tylos ašmenys sminga širdin jai prieš miegą.
Ir nedorėlės kerpės gatvinės: votys, išmatos, kraujas -
Puikiais žiedlapiais virsta prieš norą.
Iš bejėgiškų kūnų tuščius troškimus čiulpia naujas
Mėnuo - spindintis miręs voras.
Šanchajus, 1942

Vertė Viktoras Tamošiūnas

Stefan Gołąb

Księżyc nad Szanghajem

Ten księżyc, który gwiazdy wokół siebie starz
Na niebie bezsilnie błędzącem,
Przed lat miliardami rozgorzał i zmarł
- Trup łagodny, bez marzeń marzący.

I w tem jego głucha, nieodparta moc,
Ze odnikąd donikąd nie dąży.
W srebrnym chłodzie skapaną, rozkoszą drga noc:
Ostrze ciszy w jej sercu się grąży.

I złe liszaje ulic: wrzody, krew i kał -
W fantastyczne się kwiaty zmieniają.
Mękę pragnień jałowych ssie z niemocnych ciał
Księżyc - lśniący umarły pajak.

Szanghaj, 1942

- Wiersz Stefana Gołąba „Księżyc nad Szanghajem”. Zbiory prywatne Barbary Abraham.
- Poem by Stefan Gołąb. "Moon over Shanghai". Private collection of Barbara Abraham.
- Stefano Gołąbo eilėraštis „Księżyc nad Szanghajem”. Privati Barbaros Abraham kolekcija.

Szanghaj / Shanghai / Šanchajus

Dzieci

- Norbert Świsłocki – świadectwo szkolne. Zbiory prywatne Norberta Świsłockiego.
- Norbert Świsłocki – school report. Private Collection of Norbert Świsłocki.
- Norbertas Świsłockis – mokyklos pažymėjimas. Privati Norberto Świsłockio kolekcija.

PETER PAN SCHOOL
MONTHLY REPORT
Shanghai, June 24th 1942.
Form Kindergarten
Name Norbert Świsłocki
Marks %
Position in Form
Times Absent 8

SUBJECT	REMARKS
Arithmetic	V. Good
Reading	Good
Writing	F. Good
Alphabet	V. Good
Poetry	Good
Spelling	Good
Drawing	F. Good
Sounds	V. Good
Singing	V. Good
Games	V. Good
Numbers	V. Good
Handwork	
General Conduct	F. Good

Norbert will be promoted to Transition and Thomson Form Mistress Term
Next Term Begins 9 a.m. R.A. Taylor Head Mistress
Autumn term 1942

The Children

Vaikai

20 czerwca 1942 roku polska misja dyplomatyczna opublikowała dokument zatytułowany „Statystyka uchodźców wojennych z Polski przebywających w Szanghaju”, w którym zawarła szczegółowe dane na temat osób tymczasowo mieszkających w tym mieście. Wśród informacji znalazły się dane dzieci przybyłych na Daleki Wschód wraz z rodzinami.

W Szanghaju przebywało w sumie 97 polskich dzieci, które w większości przyjechały z rodzicami. Tylko pięcioro z nich podróżowało samodzielnie, aczkolwiek osoby te jeszcze podczas pobytu w Szanghaju osiągnęły pełnoletność. Na Daleki Wschód przybyły wraz z rodzicielstwem, często jako członkowie szkół religijnych bądź ugrupowań politycznych.

Największą grupę dzieci stanowiły te w wieku wczesnoszkolnym. Ponadto dwadzieścioro dzieci miało cztery lata lub mniej. Najważniejszym zadaniem przebywających

w Szanghaju dzieci była nauka. Nie tylko musiały one poszerzać wiedzę o program szkolny, ale przede wszystkim nauczyć się języka angielskiego, w którym prowadzone były zajęcia w szanghajskich szkołach. Poziom polskich dzieci był bardzo wysoki, o czym świadczą publikowane na łamach „Wiadomości” pochwały małych uchodźców. Nie zmienia to faktu, że rodzice martwili się o przyszłość swoich potomków w powojennej Polsce, pamiętając o wysokim poziomie nauczania młodzieży w przedwojennych szkołach. W związku z tym naciskano na organizację dodatkowych zajęć mających na celu utrzymywanie bardzo dobrej znajomości języka polskiego wśród dzieci.

W 1944 roku, z okazji Dnia Dziecka, w „Wiadomościach” ukazała się kolumna redagowana przez dzieci. Źródło to ukazuje troski i problemy, z jakimi musieli mierzyć się najmłodsi uchodźcy. W tym szczególnym numerze przedstawiono m.in. opis zabawy, w trakcie której

piłka wpadła do mieszkania starszego pana. Sposób, w jaki „delegaci” wyłonieni spośród uczestników zabawy rozwiązali problem jej odzyskania, jest ilustracją tego, jak pilnie dzieci obserwowały rodziców oraz jak szybko uczyły się tajników negocjacji i rozwiązywania konfliktów w środowisku uchodźców. Natomiast zagadka na temat Wisły, zamieszczona przez Norusia, syna redaktora Abrahama Świsłockiego, to odzwierciedlenie nostalgii za utraconym krajem, którą rodzice nawet w zabawie dzielili się z dziećmi. W czasie pobytu w Szanghaju dzieci organizowały sobie różne zajęcia, chcąc być użytecznymi niczym dorośli. Przykładem może być ośmioletni Rysio, który przygotowywał się do „dorosłej pracy”, publikując codziennie jednostronną gazetę z wiadomościami czerpanymi z rosyjskiej prasy. Dowodem dziecięcej troski i przyjaźni jest zamieszczona w „Wiadomościach” informacja o chorobie koleżanki Ady – dzieci modliły się o jej powrót do zdrowia i życzyły, aby jak najszybciej odzyskała siły.

On June 20th 1942, the Polish diplomatic legation published a document entitled „The Statistical Records of Polish War Refugees Residing in Shanghai”, which provided detailed information about people temporarily living in the aforementioned city. The records contained the data of children who migrated to the Far East with their families.

There were a total of 97 Polish children living in Shanghai, who mostly came with their parents. Only five of them traveled solitarily, although these people reached adulthood during the time of their stay in Shanghai. They travelled to the Far East along with their siblings, often as members of religious schools or political groups.

The largest group constituted those children, who were of early school age. Furthermore, twenty children were four years old or younger. The most important task of children staying in Shanghai was education. Not only did they have to broaden their knowledge through an ex-

1942 m. birželio 20 d. diplomatinė atstovybė paskelbė dokumentą pavadinimą „Lenkijos karo pabėgėlių esančių Šanchajuje statistika”, kuriame detaliam informavo apie laikinai šiam miestui gyvenančius asmenis. Buvo surinkti ir vaikų, atvykusių su šeimomis į Tolimuosius Rytus, duomenys.

Iš viso Šanchajuje gyveno 97 lenkų vaikai, daugelis iš jų atvyko su tėvais. Tik penki atvyko savarankiškai, ir dar būdami Šanchajuje sulaukė pilnametystės. Į Tolimuosius Rytus atvyko su broliais ir seserimis, dažnai kaip religinių mokyklų ar politinių bendruomenių nariai.

Daugiausia buvo pradinės mokyklos amžiaus vaikų, dvidešimt vaikų buvo ketverių metų ir jaunesni. Svarbiausia Šanchajuje esančių vaikų užduotis buvo mokytis. Jie ne tik turėjo

papildytą mokyklų programą, bet pirmiausia išmokti anglų, dėstomąją Šanchajaus mokyklų kalbą. Lenkų vaikų žinių lygis buvo aukštas, kas matoma ir laikraščio „Naujienos” (lenkų k. „Wiadomości”) puslapiuose publikuojamuose straipsniuose pagiriančiuose mažųjų pabėgėlių pastangas. Tuo pat metu tėvai nerimavo dėl savo atžalų ateities pokario Lenkijoje, prisimindami aukštą jaunimo išsilavinimo lygį prieškarinio mokyklose. Todėl buvo itin svarbūs papildomi užsiėmimai, kurių metu buvo lavinami vaikų lenkų kalbos įgūdžiai.

In order to celebrate Children's Day in 1944, a special column in the “Shanghai Echo” was edited by children. This indicates the worries and problems the youngest refugees had to face. This special editorial issue of “Shanghai Echo” presented e.g., a description of a game, during which the football fell into an old master's apartment. The manner by which the “delegates”, were

plėsti savo žinias pagal mokyklos programą, bet pirmiausia išmokti anglų, dėstomąją Šanchajaus mokyklų kalbą. Lenkų vaikų žinių lygis buvo aukštas, kas matoma ir laikraščio „Naujienos” (lenkų k. „Wiadomości”) puslapiuose publikuojamuose straipsniuose pagiriančiuose mažųjų pabėgėlių pastangas. Tuo pat metu tėvai nerimavo dėl savo atžalų ateities pokario Lenkijoje, prisimindami aukštą jaunimo išsilavinimo lygį prieškarinio mokyklose. Todėl buvo itin svarbūs papildomi užsiėmimai, kurių metu buvo lavinami vaikų lenkų kalbos įgūdžiai.

1944 metais vaikų dienos proga „Naujienose” atsirado vaikų skyrelis, kuriame atspindėjo mažiausių pabėgėlių rūpesčiai ir problemos. Šiame ypatingame laikraščio numeryje pateiktas situacinio žaidimo aprašymas: kamuolys išoka į pagy-

chosen from among participants of the game, solved the problem of the balls recovery, illustrates how diligently, children observed their parents' daily lives and how quickly they learned the secrets of negotiation and conflict dissolution from the refugee community. On the other hand, the riddle about the Vistula, posted by Noruś, son of the newspaper's editor, Mr. Świsłocki, reflects the feelings of nostalgia after the lost homeland, which parents shared one's with their children even during games. During their stay in Shanghai, children organized various activities in order to be just as useful as adults. The eight-year-old Rysio, would be a prime example of children's concern, as he prepared to engage in “adult work” by publishing a one-page daily newspaper drawing news articles from the Russian press. Further proof of children's concern and feelings of friendship could be seen in the coverage of the story of the illness of their friend Ada in the “Shanghai Echo”- they prayed for her recuperation and wished that she regained her strength as soon as possible.

venusio žmogaus namus, žaidimo metu išskirti atstovai, kurie turėjo rasti būdą atgauti kamuolį. Šis žaidimas atvaizduoja tai, kaip įdėmiai stebėdami savo tėvus vaikai išmoko derybų meno, konfliktų sprendimo būdų. O mįslė apie Vyslą, kurią įdėjo Noruś, redaktoriaus Abrahamo Świsłockio sūnus, tai prarastos tėvynės ilgesio atspindys, kurį tėvai savo vaikams perduodavo net ir žaisdami. Vaikai Šanchajuje organizavo įvairias veiklas, norėjo būti naudingi kaip ir suaugusieji. Tą iliustruoja aštuonmečio Rysio pavyzdys, berniukas ruošėsi „suaugusiojo darbui”, kasdien išleisdamas vieno puslapio laikraštį su žiniomis iš rusiškos spaudos. Vaikų nuoširdų rūpestį ir draugystę liudija laikraštys paskelbta informacija apie draugės Ados ligą – vaikai meldėsi už jos sveikatą ir linkėjo kuo greičiau pasveikti.

Statystyka uchodźców wojennych z Polski przebywających w Szanghaju.

I. Wiek i płeć

WIEK	MĘŻCZYŹNI	KOBIETY	RAZEM
Od 4 lat	6.	14.	20.
Od 5 do 10 lat	23.	22.	44.
Od 11 do 18 lat	23.	10.	33.
Od 19 do 32 lat	423.	66.	489.
Od 33 do 50 lat	247.	86.	333.
Od 51 lat powyżej	42.	11.	53.

II. Stan rodzinny

OZNACZENIE:	IŁOŚĆ JEDNOSTEK	IŁOŚĆ OSÓB
Mężczyźni samotni	584.	584.
Kobiety samotne	31.	31.
Dzieci samotne	5.	5.
Małżeństwa bez dzieci	69.	138.
Małżeństwa z dziećmi	60.	210.
Ojcowie z dziećmi	1.	2.

Razem: 972

Statistics Concerning the Number of War Refugees from Poland Residing in Shanghai

I. Age and Gender

YEARS OF AGE	MALE	FEMALE	TOTAL
Up to 4 years old	6.	14.	20.
From 5 to 10 years old	23.	22.	44.
From 11 to 18 years old	23.	10.	33.
From 19 to 32 years old	423.	66.	489.
From 33 to 50 years old	247.	86.	333.
From 51 years above	42.	11.	53.

II. Family Status

DESIGNATION:	NUMBER OF INDIVIDUALS	NUMBER OF PERSONS
Single men	584.	584.
Single women	31.	31.
Single children	5.	5.
Childless marriages	69.	138.
Marriages with children	60.	210.
Fathers with children	1.	2.

Total number of persons: 972

Lenkijos karo pabėgėlių esančių Šanchajuje statistika.

I. Amžius ir lytis

AMŽIUS	VYRAI	MOTERYS	BENDRAI
Iki 4 metų	6.	14.	20.
Nuo 5 iki 10 metų	23.	22.	44.
Nuo 11 iki 18 metų	23.	10.	33.
Nuo 19 iki 32 metų	423.	66.	489.
Nuo 33 iki 50 metų	247.	86.	333.
Daugiau nei 51 metai	42.	11.	53.

II. Šeimninė padėtis

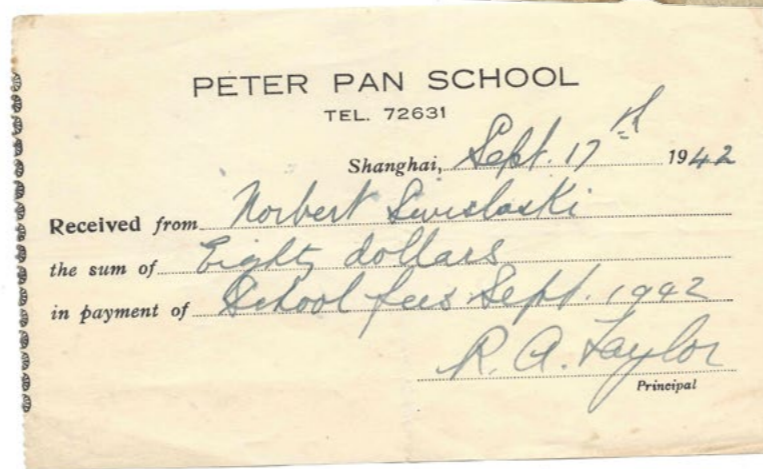
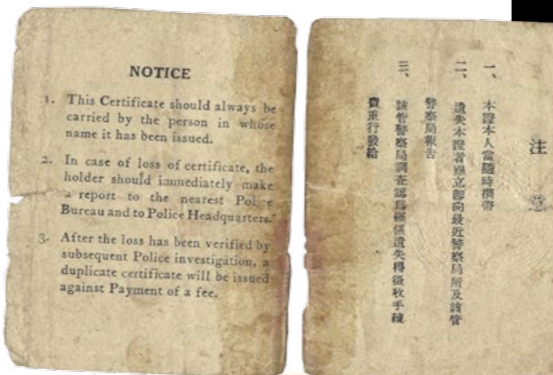
GRUPĖ:	VINIETŲ SKAIČIUS:	ASMENŲ SKAIČIUS:
Vieniši vyrai	584.	584.
Vienišos moterys	31.	31.
Vaikai netekę tėvų globos	5.	5.
Sutuoktiniai be vaikų	69.	138.
Sutuoktiniai su vaikais	60.	210.
Tėvai su vaikais	1.	2.

Iš viso: 972

Statystyka uchodźców wojennych z Polski przebywających w Szanghaju. Instytut Hoovera, Archiwum Akt Nowych, 800/42/0/-/528: Refugees.

The Statistical Records of Polish War Refugees Residing in Shanghai. Archive of New Records, Hoover Institute, 800/42/0/-/528: Refugees.

Lenkijos karo pabėgėlių esančių Šanchajuje statistika. Instytut Hoovera, Archiwum Akt Nowych, 800/42/0/-/528: Refugees.

Dowód wpłaty za szkołę. Certyfikat Rezydenta. Zbiory prywatne Norberta Świsłockiego.

Proof of payment for school tuition. Resident Certificate. Private Collection of Norbert Świsłocki.

Įmokos už mokyklą kvitas. Rezidento sertifikatas. Privati Norberto Świsłockio kolekcija.

„Zagadka

Noruš prosił o zagadkę. By bardzo zadowolony, kiedyś ją ułożyli. Prosił, by wydrukowano ją w dodatku dla dzieci.

CO TO JEST?

Zimą jest biała

Latem jest sina

Wygląda jak „S”

Na „W” się zaczyna.

Każdy łatwo zgadnie, że to Wisła. Zimą jest biała (bo pokrywa ją biała tafla lodowa), latem sina (niebieska), wygląda jak „S” (przyjrzyjcie się jaką linię Wisła tworzy na mapie: wypływa na południu z gór, tworzy zakręt w kształcie litery „S” i wpada do Morza Bałtyckiego), na „W” się zaczyna (Wisła). Noruś przetłumaczył zagadkę na język angielski i dał do rozwiązania w szkole nauczycielce, oraz kolegom.”

“Noruś [Norby] asked for a riddle. He was very glad to learn that we put one together. He asked for it to be published in the children’s supplement.

WHAT IS THIS?

It’s white in winter

In the summer, it’s blue

It looks like an “S”

Begins with “W”

Everyone can easily guess that it is the Wisła [the Vistula river]. In winter it appears white (because it is covered with a white ice sheet), in the summer, blue (azure waters) winding like an “S” (take note what sort of curve the Vistula creates on the map: it flows out of the southern mountains, creates a bend in the form of the letter “S” and has its mouth into the Baltic Sea), in Polish, it begins with “W” (Wisła). Noruś [Norby] translated the riddle into English and gave it to his teacher and colleagues to solve at school. (...)”

„Noruš paprašė užminti mįslę. Išgirdęs mįslę labai apsidžiaugė.

Prašė, kad išspausdintume ją vaikams skirtame priede.

KAS TAI?

Žiemą balta

Vasarą mėlsva

Atrodo kaip „S”

Prasideda raide „V”.

Kiekvienas nesunkiai atspės, kad tai Vysla. Žiemą balta (kai upę dengia ledas), vasarą mėlsva, primena raidę „S” (pažvelkite į linijas, kurias žemėlapyje išvagoja Vysla: pietuose išteka iš kalnų, užsisuka kaip raidė „S” ir įteka į Baltijos jūrą), prasideda raide „V” („Vysla”). Noruš mįslę išvertė į anglų kalbą ir mokykloje užminė savo mokytojai bei klasiokams.”

Zagadka, „Wiadomości”, Nr 10, 1944, s. 2.

Riddle in “Wiadomości”, No. 10, 1944, p. 2.

Mįslė, „Wiadomości”, Nr 10, 1944, p. 2.

Organizacje polityczne i społeczne

Political and Social Organizations

Politinės ir visuomeninės organizacijos

- Polterwienie wptaty składki członkowskiej organizacji syjonistycznej. Zbiory prywatne Norberta Świsockiego.
- Confirmation: Zionist organization membership fee payment. Private collection of Norbert Świsocki.
- Sionistinės organizacijos nario mokesčio įmokos patvirtinimas. Norberto Świsockio asmeniniai rinkiniai.

Uchodźcy reprezentowali różne profesje, poglądy i środowiska społeczne. Można je podzielić na dwie główne frakcje: rabinów i studentów rabinicznych (42% wszystkich zarejestrowanych uchodźców) oraz drugą grupę, zrzeszającą m.in. reprezentantów organizacji politycznych i społecznych (58%). Przybycie do Szanghaju przedstawiciele grup politycznych było możliwe dzięki kwotom przyznanym reprezentantom takich organizacji, jak Bund, Aguda Izrael, Betar czy Syjoniści.

Najlichnieszą jednolitą grupę ujętą w polskich księgach konsularnych z 1941 roku stanowili bundyści. Była to grupa, która przywiozła ze sobą największą liczbę członków rodzin. Biorąc pod uwagę zarówno zarejestrowanych członków partii Bund, jak i ich stan rodzinny, można stwierdzić, że w sumie w Szanghaju przebywało 57 osób. Drugą co do wielkości grupę stanowili przedstawiciele ortodoksyjnej partii Aguda Izrael. Miała ona 28 członków, wraz z którymi do Szanghaju przy-

było 18 członków rodzin. Skrajnie prawicowe ugrupowanie młodzieżowe Betar było reprezentowane w Szanghaju przez 10 osób.

Syjoniści, którzy ogółem powinni być uznani za najlichnieszą organizację, dzielili się, według prowadzonych statystyk, na dwie grupy: syjonistów ogólnych oraz reprezentantów socjalistyczno-syjonistycznej partii Poalej Syjon. Ci pierwsi przebywali w Szanghaju w liczbie 32 osób (wraz z członkami przybyłych rodzin). Natomiast liczba reprezentantów Poalej Syjon wynosiła 14 osób oraz 8 członków ich rodzin. W spisie z 1942 roku wyszczególniono również organizację, jaką było Polskie Stowarzyszenie Weteranów Wojennych (Koło Kombatantów). W Szanghaju reprezentowało ją, wraz z członkami rodzin, 31 osób.

Ogólna liczba działaczy politycznych to 140 osób i 58 członków ich rodzin. W prowadzonych statystykach uwzględniano głowy rodzin, nie obejmowały one kobiet, chyba

że te były stanu wolnego. Dlatego zdecydowana większość osób wymienionych imiennie w spisie sporządzonym przez polskie służby konsularne to mężczyźni – 96% (135 osób). Tylko 4% wszystkich członków organizacji politycznych stanowiły kobiety (5 osób).

Opierając się na statystykach uchodźstwa polskiego na Dalekim Wschodzie z 1942 roku, można zauważyć, że scena polityczna nieustannie się rozwijała. Aguda Izrael liczyła łącznie 66 członków, Betar – 19, Bund – 65, Koło Kombatantów – 35, Syjoniści – 50, Poalej Syjon – 26 osób. Podsumowując, liczba zaangażowanych osób wynosiła 197 wraz z 64 członkami rodzin. To o 57 osób więcej niż w 1941 roku.

Polish refugees portrayed an extensive number of professions, ideas and social environments. They could be divided into two main sections: rabbis and rabbinic students (42% of all registered refugees) and a second group, bringing together representatives of political and social organizations (58%) among others. The travel to Shanghai was made possible to representatives of political groups thanks to (visa) quotas granted to those representing such organizations as the Bund, Aguda Izrael, Betar or Zionists.

The most numerous unitary group figuring in the 1941 Polish consular registers were those connected to the Bund. This was the group that brought the largest number of family members along with it. Taking into account both the registered members of the Bund Party and their family status, one can say that there were a total 57 people in Shanghai from this fraction. The second largest group residing in Shanghai, were representatives of the orthodox party Aguda Israel. It

Tarp pabėgėlių įsimaish įvairių profesijų ir visuomeninių grupių atstovai. Galima juos suskirstyti į dvi pagrindines šakas: rabinai ir rabinų studentai (42 proc. visų užregistruotų pabėgėlių) bei antra grupė, jungianti politinių ir visuomeninių organizacijų atstovus (58 proc.). Į Šanchajų politinės grupės atvyko per kvotų sistemą, skirtą tokioms organizacijoms kaip „Bund“, „Agudas Yisroel“, „Beitar“ ar sionistams.

Didžiausią grupę užfiksuotą lenkų konsulinėse knygos 1941 m. sudarė bundistai. Ši grupė su savimi atsivežė daugiausia šeimos narių. Turint omenyje registruotų „Bund“ partijos narių skaičių, taip pat jų šeimyninę sudėtį, galima tvirtinti, kad Šanchajuje iš viso buvo 57 susiję su organizacija asmenys. Antrą pagal dydį grupę sudarė ortodoksai iš partijos „Agudas Yisroel“. Grupėje buvo 28

had 28 members, who were joined by 18 family members, who came along to Shanghai. The extreme right-wing youth group Betar was represented by 10 people.

Zionists, who in general should be recognized as the largest organization, according to orchestrated statistical studies, were divided into two groups: the conventional Zionists and representatives of the socialist-Zionist party Poale Zion. The first resided in Shanghai with 32 activists (together with families members). The second on the other hand, amounted to 14 people and 8 family members belonging to the representatives of Poale Zion. The 1942 census also mentioned an organization known as the Polish Association of War Veterans (Veterans' Association). It was represented by 31 individuals together with their family members.

The total number of political activists was 140 with an additional 58 members of their families. The statistics included the number of

heads of families, however they did not include women unless they were unmarried persons. Therefore, the vast majority of individuals listed by name in the register drawn up by the Polish consular archives were men – 96% (135 people). Only 4% of all individuals belonging to a political organization were female (5 women).

Based on the 1942 statistics of the Polish exile community in the Far East, one can observe the development of a greater awareness of a political scene among refugees. Aguda Israel had a total of 66 members, Betar – 19, the Bund – 65, Veterans' Association – 35, the Zionists – 50, Poalej Zion – 26 people. To summarize, the number of people involved in political activism was 197, along with 64 family members. This was 57 more people than in 1941.

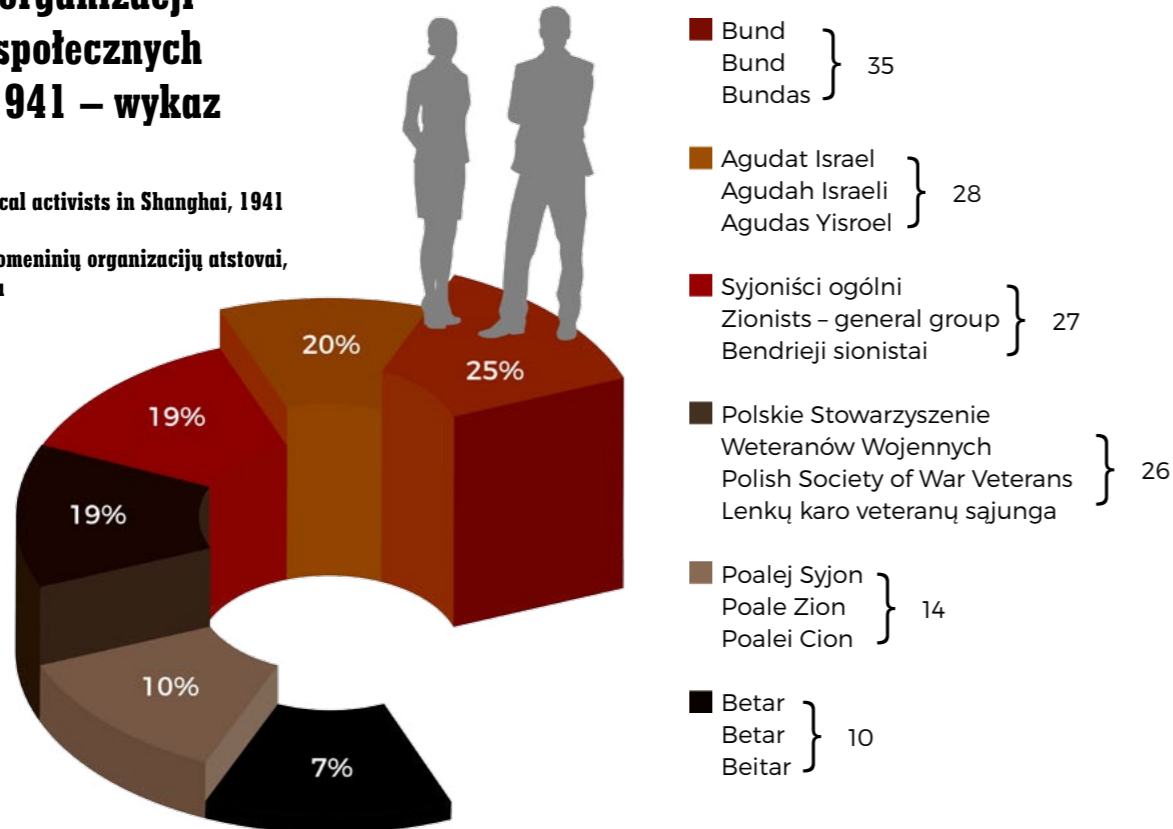
šios buvo netekėjusios. Dėl šios priežasties lenkų konsulinės tarnybos sudarytame sąrašė dauguma buvo vyrai – 96% (135 asmenys). Tik 4% politinių organizacijų narių sudarė moterys (5 asmenys).

Remiantis 1942 metais sudaryta lenkų pabėgėlių Tolimuosiuose Rytuose statistika galima stebėti pabėgėlių politinių pažiūrų pokyčius. „Agudas Yisroel“ buvo 66, „Beitar“ – 19, Bund – 65, veteranų sąjungoje – 35, sionistų organizacijoje – 50, „Poalei Cion“ – 26 nariai. Apibendrinant matoma, kad aktyvių asmenų buvo 197 kartu su 64 šeimos nariais, kas yra 57 asmenimis daugiau nei 1941 metais.

Bendras politinių veikėjų skaičius siekė 140 asmenų ir 58 jų šeimos narių. Sudarant statistiką buvo įtraukiami šeimos vyrai, statistikoje neatšpindėjo moterų skaičius, nebent

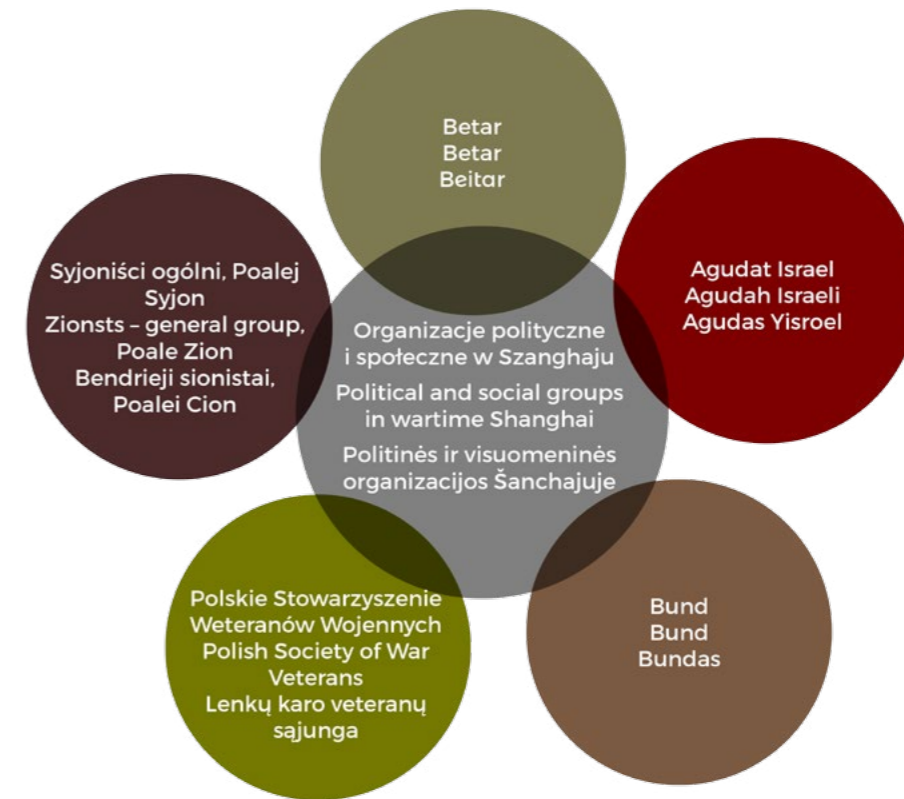
Reprezentanci organizacji politycznych i społecznych w Szanghaju, 1941 – wykaz procentowy

Representatives of the political activists in Shanghai, 1941 – percentage
 Šanchajaus politinių ir visuomeninių organizacijų atstovai, 1941 m., procentinė išraiška

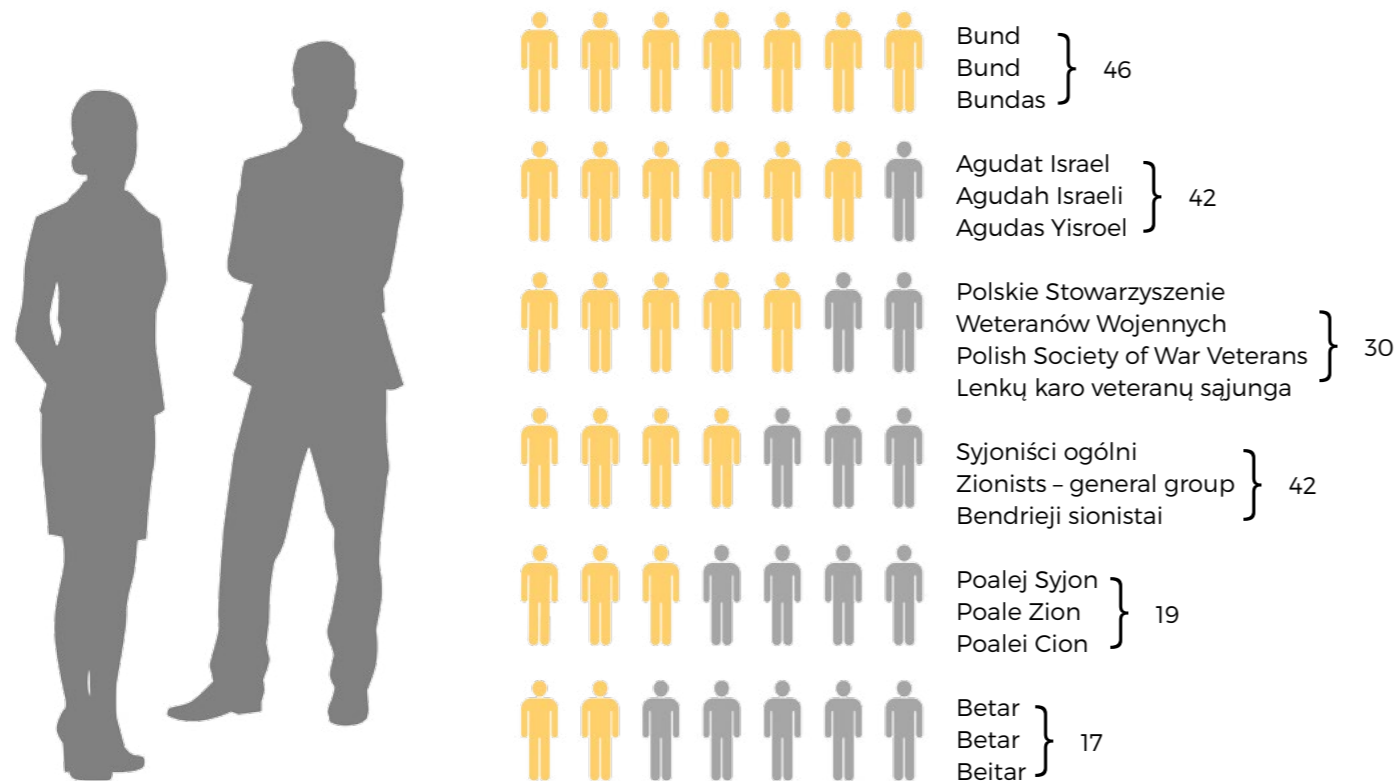
Organizacje polityczne i społeczne w Szanghaju, 1941

Political and social groups in Shanghai, 1941
 Politinės ir visuomeninės organizacijos Šanchajuje, 1941

Reprezentanci organizacji politycznych i społecznych w Szanghaju, 1942 – wykaz procentowy

Representatives of the political and social activists in Shanghai, 1942 – percentage
 Šanchajaus politinių ir visuomeninių organizacijų atstovai, 1942 m., procentinė išraiška

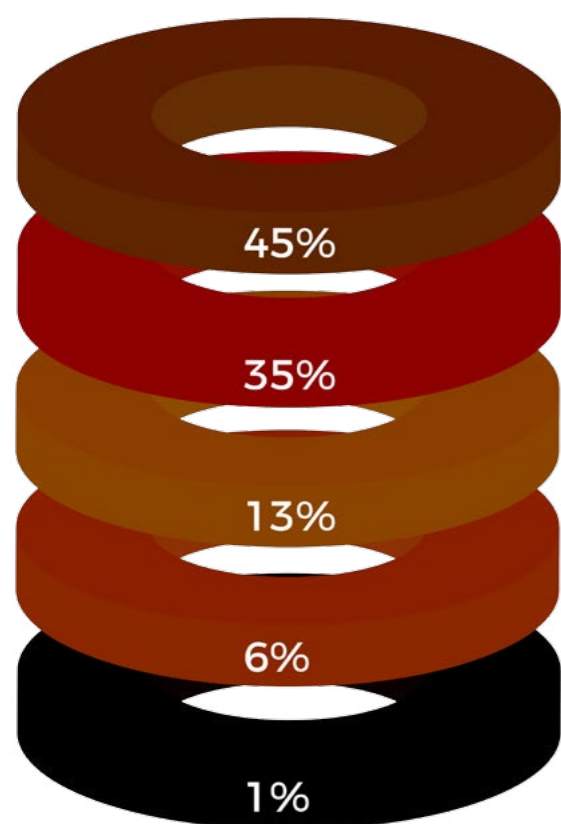
Wiek reprezentantów organizacji politycznych w Szanghaju, 1941

Age of the representatives of the political activists in Shanghai as of 1941
Šanchajaus politinių organizacijų atstovų amžius, 1941

- 26-35 lat / years old – 62 os. / people
- 36-45 lat / years old – 48 os. / people
- 16-25 lat / years old – 18 os. / people
- 46-60 lat / years old – 9 os. / people
- Powyżej 61 lat / years old – and more – 1 os. / person

- 26-35 metų – 62 asmenys
- 36-45 metų – 48 asmenys
- 16-25 metų – 18 asmenų
- 46-60 metų – 9 asmenys
- Vyresni nei 61 metų – 1 asmuo

„Gdzie jesteś, Warszawo, ze swoimi demonstracjami... Gdzie te robotnicze masy z czerwonymi wstążkami i czerwonymi kwiatami w klapach marynarek. Przejazd i Karmelicka...”

“Where are you, Warsaw, with your demonstrations... Where are the working masses with red ribbons and red flowers in the lapels of their jackets. Przejazd and Karmelicka Street...”

„Kur esi, Varšuva, kur tavo paradai... Kur tas darbininkų būrys su raudonomis juostelėmis ir raudonomis gėlėmis švarkų atlapuose. Przejazd ir Karmelicka gatvės...”

Szoszana Kahan. In fajer un flamen. Buenos Aires 1949, 275.

Bibliografia/ Šaltiniai/ Bibliography

Książki/ Knygos/ Books:

Szoszana Kahan, In fajer un flamen, Tsentral farband fur poylishe yidn in Argentine, Buenos Aires 1949
Akira Kitade, Visas of Life and the Epic Journey. How the Sugihara Survivors Reached Japan, Chobunsha Ink., Tokyo 2014
Samuil Manski, With God's Help, Charles F. Manski, Madison, Wisconsin 1990
Joanna Olczak-Roniker, W ogrodach pamięci, Wydawnictwo Znak, Kraków 2001
Andrzej T. Romer, Rozmowa Tadeusza Romera z Andrzejem Romerem w Brukseli w 1972 roku o Japonii 1937-1941, rękopis, zbiory Biblioteki Narodowej w Warszawie

Artykuły w gazetach/ straipsniai/ articles:

Tadeusz Kaszyński, Przywitanie z Polską, „Wiadomości”, nr 12, s. 2
List powitalny p. Chargé d’Affaires RP do redakcji „Wiadomości”, „Wiadomości”, nr 1, 8 grudnia 1941, s. 1
Przeniesienie stołówki, „Wiadomości”, nr 2, 1943, s. 1
Trudności techniczne i finansowe stołówki, „Wiadomości”, nr 7, 1944, s. 1

Dokumenty archiwalne/ dokumentai/ documents:

Pismo Tadeusza Romera do Ministra Spraw Zagranicznych RP w Londynie z 6 lutego 1941 r., Tadeusz Romer fonds: diplomatic activities: C-10451, Public Archives Canada
Sprawozdanie Tadeusza Romera przygotowane w Teheranie w 1942 r., Tadeusz Romer fonds: diplomatic activities: C-10451, Public Archives Canada
Statystyka uchodźców wojennych z Polski przebywających w Szanghaju, Instytut Hoovera, Archiwum Akt Nowych, 800/42/0/-/528: Refugees
Telegram Władysława Sikorskiego do Związku Rabinów Amerykańskich i Kanadyjskich, Instytut Hoovera, Archiwum Akt Nowych w Warszawie, 800/42/0/-/528: Refugees

Zbiory archiwalne/ archyvinė medžiaga/ archival material:

Archiwum Akt Nowych / Narodowe Archiwum Cyfrowe
Biblioteka Narodowa w Warszawie
Biblioteka Polska w Londynie

Instytut Józefa Piłsudskiego w Ameryce
“Furusato Tsuruga no Kaiso”. The photo collection of old scenery of Tsuruga. Port of Humanity Tsuruga Museum

